

OTDK-DOLGOZAT

2025

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS INTÉZET
TURIZMUS TANSZÉK

**A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTES PROGRAMOKBAN VALÓ RÉSZVÉTEL
HATÁSAI AZ UTAZÁSI DÖNTÉSEKRE**

**Impacts of participation in international volunteer programmes on travel
decisions**

Szerző:

Endrész Blanka

Konzulens:

Dr. Keller Krisztina

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. november 28.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	1
2. Szakirodalmi áttekintés	2
2.1. Az alternatív turizmus és annak formái	2
2.2. Az önkéntes tevékenység típusainak áttekintése	4
2.2.1. Az önkéntesség definíciója	4
2.2.2. Önkéntes turizmus és nemzetközi önkéntesség	5
2.2.3. Az önkéntesség számokban	8
2.3. A nemzetközi önkéntesség motivációi és hatásai.....	10
2.3.1. Az önkéntes turisták motivációinak bemutatása.....	10
2.3.2. Az élmények szerepe az önkéntes aktivitásban és az önkéntes programok hatásai	12
2.3.3. A nemzetközi önkéntes programok lehetőségei és veszélyei	14
3. A kutatás módszertana	15
3.1. A kutatás célja, kérdései és a választott módszertan	15
3.2. Mintaválasztás	18
4. Az empirikus kutatás eredményei	20
4.1. Demográfiai adatok elemzése.....	20
4.2. Utazási döntés és az önkéntes programban való részvétel motivációnak vizsgálata	21
4.3. Utazási magatartás és annak utólagos értékelése.....	23
4.4. Az önkéntes programban való részvétel hatásai a jövőbeli utazásokra, változások az utazási döntés meghozatalának folyamatában	27
4.5. Az önkéntes programok értékelése.....	30
5. Összegzés	33
6. Hivatkozásjegyzék	36
7. Melléklet.....	42

Ábrajegyzék

1. ábra: Az önkéntes turizmus elhelyezkedése az alternatív turizmustípusok rendszerében	3
2. ábra: Formális és informális önkéntesség Magyarországon, 2011-2020	8
3. ábra: Belföldi és nemzetközi önkéntes tevékenységekben résztvevők száma Magyarországon, 2011-2020.....	16

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Az önkéntes tevékenységek egy lehetséges csoportosítása	5
2. táblázat: Az önkéntességgel kapcsolatos motivációk besorolása.....	10
3. táblázat: Az önkéntességgel kapcsolatos további motivációs tényezők.....	11
4. táblázat: A kutatásban résztvevő önkéntesek adatai	19

1. BEVEZETÉS

A nemzetközi önkéntes programokban való részvétel napjainkban főként a fiatal, Y és Z generációk körében elterjedt (International Labour Organization, 2022). Bár jelenleg niche piacként azonosíthatjuk (Wearing, 2001; Lyons & Wearing, 2008; Michalkó, 2016), érdemes megvizsgálni a nemzetközi önkéntességet, mint részben turisztikai céllal történő helyváltoztatást, hiszen ebben az esetben az utazási döntésben jellemzően más motivációk játszanak szerepet, mint egy szabadidős utazásnál, és gyakran utóbbinál hosszabb időtartamot is ölel fel. A különbségek a szálláskeresésben, az utazás-és programszervezésben és a kultúrafogyasztásban is azonosíthatók. Mindezek az elemek egyéni szinten, programtól, küldő- és fogadó szervezettől, valamint fogadó országtól függően eltérőek lehetnek (Sherraden et al., 2006; Sherraden et al., 2008; Lyons & Wearing, 2008; Zahra & McGehee, 2013; Khetagurova et al., 2018).

Jelen kutatás célja annak feltárása, hogy a nemzetközi önkéntesség sajátos tényezői milyen hatást gyakorolnak a programokban résztvevők turisztikai magatartására, ezáltal pedig utazási döntéseikre, legyen szó a későbbiekben akár újabb önkéntes tevékenységről, akár szabadidős céllal történő utazásról. Dolgozatom relevanciáját az önkéntes tevékenység és a hosszabb-rövidebb időtartamú külföldi önkéntes programok leginkább a fiatalabb generációk körében megfigyelhető növekvő népszerűsége adja. A külföldi önkénteskedés szoros összefüggésben áll a turisztikai célú helyváltoztatással és egyéb turisztikai tevékenységekkel. Mivel a nemzetközi szakirodalomban észrevehető egy kutatási rés a két jelenség összekapcsolását illetően, célom ezzel a kutatással ezek egymásra gyakorolt hatásának részleges feltárása.

Az eredmények alapján azonosíthatjuk ennek a Magyarországon még kevésbé elterjedt, de Nyugat-Európában már igen nagy népszerűségnek örvendő utazási formának (Silló, 2016) későbbi utazásokra gyakorolt hatásait. A kutatás eredményei információt nyújtanak a magyarországi küldőszervezeteknek a szervezés és lebonyolítás egyes fejlesztendő területeit illetően.

A kutatási probléma elméleti háttérének feltárásakor a releváns szakirodalom, illetve az érintett szervezetek adatbázisai és felméréseinek eredményei kerülnek feldolgozásra. A kutatás célja a mögöttes okok és vélemények megismerése és feltárása, amelyhez a kvalitatív módszert tartottam alkalmasnak. A kutatás keretében nemzetközi önkéntes programban résztvevő Z generációs fiatalokkal készítettem félig-strukturált interjúkat.

Annak érdekében, hogy minél pontosabb választ kapjunk a fő kutatási kérdésre, az interjúfonal három részre lett bontva. Az önkéntes programokban való részvételt megelőző utazási döntések és motivációk vizsgálata után az önkéntes program időtartama alatti tapasztalatok és az utazási magatartás került górcső alá, ezt követően pedig a megkérdezettek fő utazásszervezési szempontjai és egyéni motivációi kerülnek feltárássra. Az interjúk eredményeinek elemzése szintén a fenti altémák mentén történik, majd a dolgozat végén említésre kerülnek a kutatás eredményei alapján megfogalmazható problémák, illetve a jövőbeli kutatási irányok.

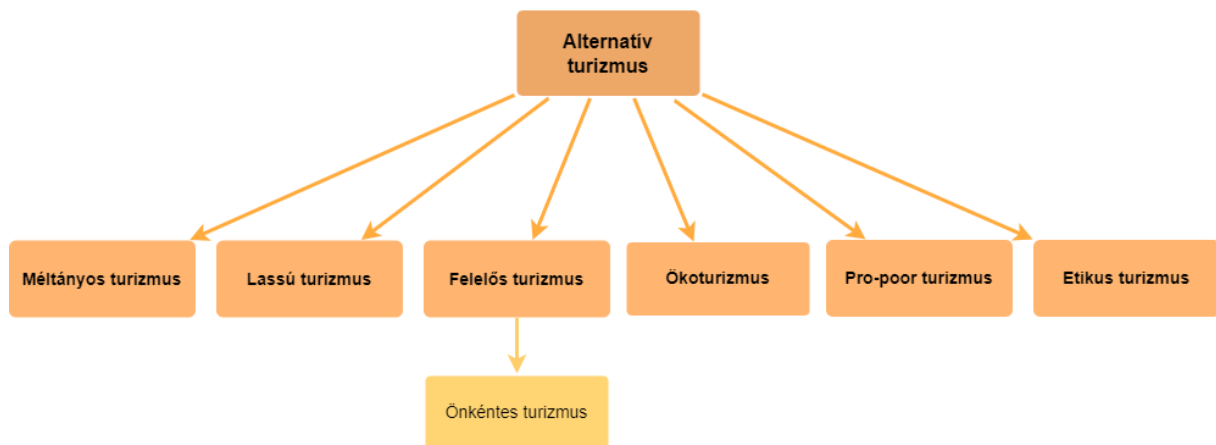
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az alábbi fejezetben célom a kutatási probléma elméleti hátterének feltárása, melyhez a releváns szakirodalmat, valamint a különböző érintett szervezetek adatbázisait és felméréseinek eredményeit vettem alapul. A fejezet úgy épül fel, hogy nem csak kívülről befelé haladva szűkül egyre inkább a témakör, hanem egyúttal a nemzetközi önkéntesség kérdését a lehető legtöbb oldalról körüljárva jutunk el végül a kutatási problémáig.

2.1. AZ ALTERNATÍV TURIZMUS ÉS ANNAK FORMÁI

Habár az alternatív turizmus – megjelenésének idejét tekintve - megelőzte a tömegturizmust, a jelenlegi turisztikai piacon alacsonyabb részesedéssel rendelkezik. Az alternatív turizmus jellemzője, hogy a desztináció meglátogatása egyénileg vagy kisebb csoportokban történik, a látogatók a megszokottól eltérő igényekkel rendelkeznek, többek között célként jelenik meg a környezet megfigyelése és megóvása, valamint a személyesebb, emberközelibb élmények szerzése. Ezeket a szolgáltatók egyedi, személyre szabott kínálati elemekkel elégítik ki, így az ilyen jellegű turisztikai aktivitás során közvetlenebb kapcsolat alakul ki a turista és a szolgáltató, valamint a helyi lakosság között, továbbá előtérbe kerülnek a természeti értékek (Michalkó, 2016).

A szakmai diskurzusban nincs konszenzus az 'alternatív turizmus', a 'felelős turizmus' és az 'önkéntes turizmus' fogalmak meghatározását, valamint egymáshoz kapcsolódását illetően. Míg egyes tanulmányok az önkéntes turizmust - csakúgy, mint a felelős turizmust – az alternatív turizmus egy altípusaként említik (Lyons & Wearing, 2008; Wearing, 2001), addig más szerzők az önkéntes turizmust a felelős turizmuson belül értelmezik (Raymond & Hall, 2008). Dolgozatomban az utóbbi megközelítést használom.

1. ÁBRA: AZ ÖNKÉNTES TURIZMUS ELHELYEZKEDÉSE AZ ALTERNATÍV TURIZMUSTÍPUSOK RENDSZERÉBEN

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS RAYMOND & HALL (2008), HIGGINS-DESBIOLLES (2009), MICHALKÓ (2016), KOVÁCS (2020) ALAPJÁN

Amennyiben a rendszer legfelső szintjének az alternatív turizmust tekintjük, ezen belül Kovács (2020) alapján többek között az alábbi típusokat különböztethetjük meg: méltányos vagy fair turizmus (a fair trade, azaz méltányos kereskedelem mintájára), a lassú turizmus, a pro-poor turizmus, valamint a felelős és az etikus turizmus (Kovács, 2020). Michalkó (2016) és Higgins-Desbiolles (2009) megközelítését alapul véve, ehhez a szinthez sorolhatjuk az ökoturizmust is. Az utóbbi években egyre népszerűbbé váltak a tömegturizmus ellentrendjeként létrejött alternatív turizmus különböző fajtái, amelyek alapvetően nem azonosak a felelős turizmussal, de az fontos elemüket képezheti (Balog et al., 2018).

A felelős turizmusra több szerző (Goodwin, 2011; Dávid, 2010) is egy szemléletként hivatkozik. A felelős turizmus minimalizálja a negatív környezeti, társadalmi és gazdasági hatásokat; gazdasági előnyöket biztosít a helyi lakosok számára és hozzájárul a fogadó közösségek jólétéhez, elősegíti a munkakörülmények javítását és a turizmushoz való hozzáférést; a helyi lakosokat bevonja az életkörülményeiket és jövőbeli lehetőségeiket érintő döntésekbe; hozzájárul a természeti és kulturális örökség megőrzéséhez, a diverzitás fenntartásához; a turistákat összekapcsolja a helyi közösségekkel és maradandó élményeket biztosít számukra a helyi kultúra, társadalom és környezet mélyebb megismerésén keresztül; biztosítja a mozgáskorlátozottak turisztikai szolgáltatásokhoz való hozzáférést, valamint a kulturális érzékenység nevében kölcsönös tiszteletet teremt a turisták és a fogadó közösségek között, illetve a helyi büszkeséget erősíti (Goodwin, 2014).

2.2. AZ ÖNKÉNTES TEVÉKENYSÉG TÍPUSAINAK ÁTTEKINTÉSE

Az alábbiakban az önkéntesség definiálását követően bemutatom annak altípusait, majd a szakirodalom alapján meghatározásra kerülnek az önkéntes turizmust és a nemzetközi önkéntességet jellemző karakterjegyek. Ezáltal a fenti két jelenség tekintetében egy egységes fogalmi keretet hozok létre.

2.2.1. Az önkéntesség definíciója

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labour Organization, ILO) ajánlásával összhangban azokat a személyeket nevezi önkéntesnek, akik „közvetlenül, vagy valamilyen szervezeten keresztül, önszántukból, ingyen, ellenszolgáltatás, fizetség nélkül, háztartásukon kívül élő személyek javára, vagy a társadalom (csoport, tágabb közösség, állatok vagy a környezet stb.) hasznára végeznek - rendszeresen, alkalmanként, vagy akár csak egyetlen alkalommal –valamilyen tevékenységet” (KSH, 2020).

Az önkéntesség mind elterjedtebb szabadidős tevékenységgé vált az utóbbi évtizedben (Szenyéri et al., 2019; ILO, 2020), és egyre növekvő népszerűségnek örvend nemzetközi szinten (Khetagurova et al., 2018). A nemzetközi önkéntes programok célja, hogy teret adjanak a különböző kultúrák egymáshoz való közeledésének és a társadalmi fejlődésnek (Schech, 2017).

A nemzetközi önkéntesség a humanitarizmuson belül definiálható tevékenység (Rozakou, 2020), melynek alapelvei a közös jó érzése, a másokért való felelősségvállalás, valamint az elvárt ellenszolgáltatás nélkül végzett segítségnyújtás. A nemzetközi önkéntesség egy interkulturális eszközrendszeren keresztül és az önkéntesek fizikai együttműködésével biztosítja a lokális fejlődést, így például a kultúrák cseréjét és a tudásátadást (Schech, 2017), tehát nem elhanyagolható a kultúrák közvetítő szerepe sem (Molnár, 2022).

Az önkéntes mozgalmon belül megkülönböztetjük a hagyományos és a modern önkéntességet. A hagyományos önkéntesség jellemzően feltétel nélküli és hosszútávú elköteleződést jelent, melyben az önkéntes a közösség tagjává válik, és amelyben az altruista motivációk játsszák a főszerepet. Ezzel szemben a modern önkéntesség projekt-orientált, tudatos megfontoláson alapul, a résztvevőknek pedig konkrét elvárásaik vannak a tevékenységi formát, illetve annak időtartamát illetően, valamint személyes előnyöket is remélnek attól (Hustinx, 2001).

Mindezzel párhuzamba állíthatók Czike és Kuti (2006) gondolatai. A szerzők az altruista motivációt szintén a hagyományos önkéntesség hajtóerejének tekintik, miközben rámutatnak, hogy a modern önkéntes tevékenységet olyan további faktorok jellemzik, mint az élethosszig

tartó tanulás, a gyakorlati tudás és tapasztalat megszerzése. A „szabadidős önkéntesség” során az altruista motivációk és pozitív társadalmi hatások mellett az egyén érdekei (így például a szórakozás) is fókuszba kerülnek (Szenyéri et al., 2021).

A KSH megkülönbözteti a formális és informális önkéntességet. Míg előbbi valamilyen szervezet felhívására, szervezett keretek között történő önkéntes tevékenységet jelent, utóbbi azokat a személyeket jelöli, akik közvetlen, szervezetektől független segítő munkát végeznek (KSH, 2016).

Az önkéntes tevékenységek egy másik csoportosítását (Nagy et al., 2021 idézi Lough et al., 2017) szemlélteti az 1. táblázat.

A hivatalos szervezeti keretek megjelenésének mértékétől függően	A szervezeti szinttől és az erőforrások hozzárendelésének mértékétől függően	Földrajzi kiterjedés alapján	A tevékenység időtartamától függően	Foglalkoztatottság jellege alapján
Formális	Strukturált	Helyi	Rövidtávú	Teljes munkaidős
Informális	Strukturálatlan	Nemzeti	Hosszútávú	Részmunkaidős
		Nemzetközi		

1. TÁBLÁZAT: AZ ÖNKÉNTES TEVÉKENYSÉGEK EGY LEHETSÉGES CSOPORTOSÍTÁSA

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS NAGY ET AL. (2021, IDÉZI LOUGH ET AL., 2017) ALAPJÁN

A csoportba sorolási szempontok alapján számos kombináció képezhető, ebből is látható, hogy több oldalról, több különböző besorolásra szempont alapján vizsgálható az önkéntesség kérdésköre.

2.2.2. Önkéntes turizmus és nemzetközi önkéntesség

A fiatal generációk számára már nem kielégítő, amit a „tömegturizmus személyes interakciókat nélkülöző rendszere” nyújt (Dwyer et al., 2008 p. 67.). Sokkal inkább figyelembe veszik utazásaik során a társadalmi és környezeti szempontokat, érdeklődnek a környezetvédelemmel kapcsolatos szabadidős tevékenységek, a helyi kultúra, így a helyben előállított termékek és szolgáltatások, valamint az autentikus élmények iránt (Buffa, 2015).

A szakmai diskurzusban – a fenntarthatósággal és felelősségvállalással kapcsolatos fogalmakhoz hasonlóan – az önkéntes turizmus kínálati oldalához kötődően sem egységesek a definíciók és besorolások. A vizsgált tanulmányokban a szerzők többsége nem tesz különbséget az önkéntes turizmus és a nemzetközi önkéntesség között. Ez magyarázható azzal, hogy úgy

látják, túl nagymértékű a hasonlóság a fogalmak között, vagy hiányzik az elméleti háttér, amely ahhoz lenne szükséges, hogy ezeket a fogalmakat megfelelően lehessen definiálni.

A továbbiakban megkülönböztetem egymástól a két típust, hiszen kutatásom interjúalanyait a nemzetközi önkéntesek alkotják. Az elérhető szakirodalom alapján egy átlátható rendszerezés létrehozása a célom. Így, bár a meghatározások egyöntetűen az önkéntes turizmusra, mint főként szabadidős tevékenységre vonatkoznak, én a továbbiakban a két típust 'önkéntes turizmus' és 'nemzetközi önkéntesség' néven említem, és az elérhető definíciókat arra használom, hogy mindkét típus jellemzőit feltárjam.

A nemzetközi önkéntes mozgalomnak tehát két típusát különböztethetjük meg: a nemzetközi önkéntesség magának a munkának a megszervezésére irányul (Khetagurova et al., 2018). Az önkéntesek által végzett tevékenységek gyakran egy nemzetközi fejlesztési projekt keretében valósulnak meg (Sherraden et al., 2008) és általában a nem kormányzati szférában és nonprofit szektorban tevékenykedő szervezetek, helyi csoportok és szövetségek szervezik (Khetagurova et al., 2018). Ezek a szervezetek az önkéntes tevékenység végzése céljából végzett utazást lehetőségként fogják fel, hogy pozitív értékeket közvetítsenek a turisták és a helyi közösségek felé különböző tevékenységeken és specifikus segítségnyújtáson keresztül (Lyons & Wearing, 2008; Zahra & McGehee, 2013).

Ekkor az önkéntes tevékenység gyakran az önkéntesek számára külön felállított táborokban zajlik. (Khetagurova et al., 2018). Az ilyen programokban résztvevőket nevezhetjük nemzetközi önkénteseknek (Sherraden et al., 2006; Sherraden et al., 2008). Jellemző erre a csoportra, hogy több időt, akár hónapokat vagy éveket is rááldoznak egy-egy projektre. Példának hozhatjuk itt az úgynevezett 'gap year' (évkihagyás, egy év szünet, általában a középiskola befejezése után és az egyetem elkezdése előtt - saját fordítás) alatt önkéntes tevékenységet vállaló fiatalokat (Simpson, 2004).

Ezek jellemzően a fiatalokat megcélzó programok, amelyek leggyakrabban környezetvédelmi, humanitárius, fejlesztési vagy kulturális-társadalmi projektek (így például edukációs célok vagy egészségügyi segítségnyújtás) keretében zajlanak (Pompurová et al., 2018; Lee & Zhang, 2019;), amely programok a fejlett országokban egyre növekvő népszerűségnek örvendenek (Taplin et al., 2014). Ezek főként a kevésbé fejlett vagy fejlődő országokra irányulnak, amelyek kultúrája jelentősen eltér az önkéntes turisták kultúrájától (Wearing & McGehee, 2013; Boluk et al., 2017; McGehee & Andereck, 2009). A desztinációba és az onnan vissza történő utazás jellemzően a résztvevők saját költségén történik. A programban való részvételi idejük alatt

azonban a szállást és az étkezést, valamint a bizonyos munkafolyamatokhoz szükséges eszközöket is az ernyőszervezet, vagy a befogadó fél biztosítja (Khetagurova et al., 2018).

A nemzetközi önkéntesség egyik jellemzője (a modern önkéntesség karakterjegyeivel összhangban), hogy a résztvevők érdeklődése nemcsak magára az önkéntes munkára, hanem a fogadó desztinációra is irányul (Pangariabuan et al., 2021). Alapvetően egy fejlesztési stratégiának is tekinthető, amely a fenntartható fejlődést szem előtt tartva összekapcsolja a természetes erőforrásokat, a helyi közösségeket és a látogatókat, és a további stakeholdereket annak érdekében, hogy minden szereplő előnyösen részesüljön az önkéntes aktivitásból (Wearing, 2001).

A nemzetközi önkéntes mozgalom másik típusába a különböző hosszúságú és eltérő nehézségű önkéntes tevékenységekre irányuló utazásokat soroljuk, amelyek gazdasági szervezetek, utazási irodák közvetítésével zajlanak. Khetagurova és szerzőtársai (2018) ezt nevezik önkéntes turizmusnak.

Az önkéntes turizmus, angolul „voluntourism” (a ’volunteer’ és ’tourism’ szavak összeolvadásából) dinamikusan fejlődő turisztikai termék. A mozgalom az 1990-es években kezdte meg térhódítását. Ekkor alakultak meg az első társaságok, amelyek olyan utazáscsomagokat kínáltak az érdeklődőknek, melyek a szabadidős elemek mellett önkéntes tevékenység lehetőségét is tartalmazták (Szenyéri et al., 2019). A hangsúly főként a szabadidős tevékenységeken van, ezek kiegészítő eleme az önkéntes munka, amely azonban ebben az esetben kevésbé megerőltető, mint a nemzetközi önkéntesség keretében szervezett programoknál, valamint általában a szállás is magasabb szintű (Khetagurova et al., 2018).

Az önkéntes turizmus továbbá definiálható egy adott turisztikai desztinációban végzett önkéntes tevékenységként, amelyet az utazó a szabadidejében, az otthonán kívül, belföldön vagy külföldön végez, és amely előnyös nemcsak az ő személyes fejlődése szempontjából, de a desztináció környezete és közössége számára is (McGehee & Santos, 2005; Wearing & McGehee, 2013).

Ez párhuzamba állítható McGehee és Santos (2005, p. 760) megfogalmazásával, miszerint az önkéntes turizmus „az a tevékenység, amelynek keretén belül egy turista saját diszkrecionális idejét és jövedelmét használja fel arra, hogy kilépjen a mindennapi tevékenységek körforgásából”. Ezek alapján ez a típus az önkéntességnek, mint kiegészítő elemnek köszönhetően az alternatív turizmus, ezen belül is a felelős turizmus egy fajtájaként értelmezhető. Olyan élményeket kínál, amelyek a turizmus alapvetően for-profit jellege mellett

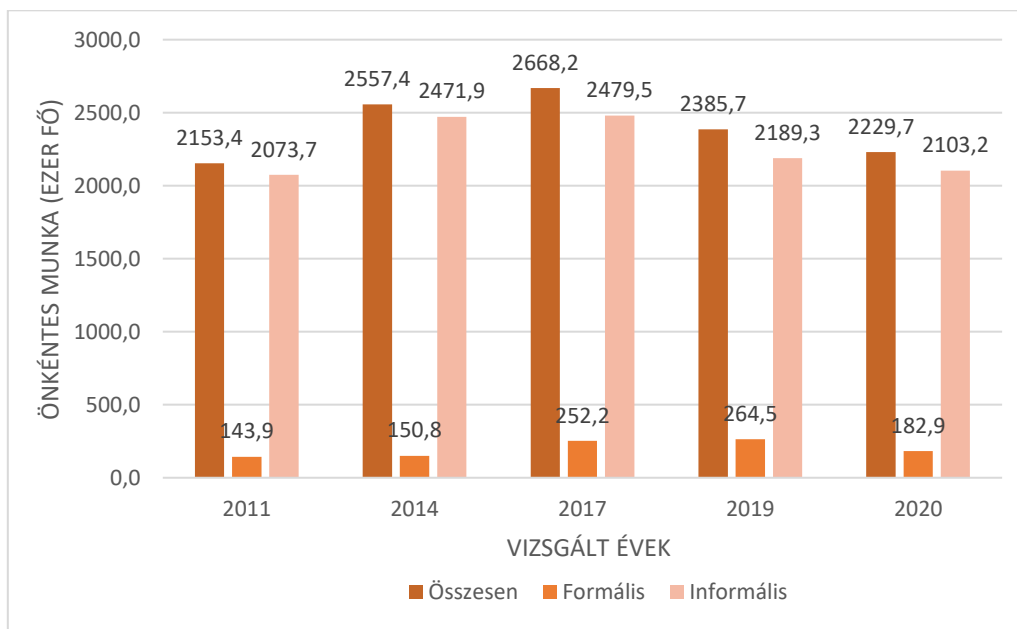
a társadalmi, kulturális és ökológiai értékeket, a helyi környezetet és közösségeket is figyelembe veszik (Lyons & Wearing, 2008).

Az ilyen jellegű utazások leginkább gazdasági szervezetek csomagajánlataiban jelennek meg (Khetagurova et al., 2018). Ez azonban magában hordozza annak kockázatát, hogy ezek a profitorientált szervezetek elsősorban nem a befogadó közösségekre mért pozitív hatásokat tartják szem előtt, hanem a turisták igényeit szeretnék minél jobban kielégíteni (Wearing & McGehee, 2013).

2.2.3. Az önkéntesség számokban

Habár a COVID-19 járvány nemzetközi szinten visszavetette az önkéntes tevékenységet, megfigyelhető, hogy az évek során dinamikusan növekedett az önkéntes tevékenységet végzők aránya (ILO, 2020; KSH, 2020; UNV, 2022). Az ILO a különböző országokban eltérő módszerekkel dolgozik az önkéntes munkát illetően, így a szervezet nem ajánlja a megadott eredmények alapján az országok közötti összehasonlítást.

Az ILO két évente végez adatfelvételt a témakörben, ezzel összhangban történnek a KSH felmérései is. Ennek megfelelően mindkét szervezet a 15-74 éves korosztály körében vizsgálja az önkéntességet a felmérést megelőző 12 hónapot figyelembe véve. A 2. ábra az önkéntes munka mértékének alakulását szemlélteti az elmúlt évtized felméréseit alapul véve.

2. ÁBRA: FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESÉG MAGYARORSZÁGON, 2011-2020

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS AZ ILO (2020) ÉS A KSH (2020) FELMÉRÉSEI ALAPJÁN

Megállapítható, hogy Magyarországon az informális önkéntesség az elterjedtebb, a formális önkéntesség kevésbé népszerű. A legutóbbi, 2020-as adatokat tekintve például a felmérésben szereplők 5,7%-a vett részt formális önkéntességben, míg ez az arány az informális önkéntességet tekintve 92% volt.

Magyarországon az önkéntesség legjellemzőbb megjelenési formái 2020-ban az ügyintézés és vásárlás, a házi és ház körüli munkavégzés, a gyermekfelügyelet, valamint a betegápolás és idősgondozás (KSH, 2020).

Az Egyesült Nemzetek Önkéntes Programja (United Nations Volunteers Programme - UNVP) felmérése az ILO-hoz és a KSH-hoz hasonlóan nem bontja szét a nemzetközi és belföldi szinten történő önkéntességet, valamint az elérhető adatok alapján nem tudunk pontos számot megállapítani arra vonatkozóan sem, hogy ezen belül mekkora volt a nemzetközi önkéntesség, valamint az önkéntes turizmus részesedése.

Az UNVP 2022-es éves jelentése szerint világszerte legalább egyszer havonta a 15 éves és idősebb korosztályok körében több, mint 862 millió személy vett részt önkéntes munkában. A legnagyobb arányban Ázsia és a Csendes-óceán térsége képviselteti magát, a területi különbségek azonban visszavezethetők az egyes térségek populációjának nagyságára. Világszinten a felmérésben szereplő korosztály körében, az egy hónapra vonatkozó adatok alapján átlagosan közel 15%-os arányt tesz ki a legalább egyszer önkéntes munkát vállalók száma. Éves szinten ez az arány közel 60%. Az UNVP kitér a formális és informális önkéntességre is. Megállapítható, hogy havi bontásban a felmérésben résztvevők átlagosan 6,5%-a köteleződik el formális, azaz szervezett keretek között történő önkéntesség mellett, míg 14,3% informális, azaz független, egyéni szervezésű önkéntes tevékenységet végez (UNVP, 2022).

Az Európai Unió humanitárius projekteket támogató szervezete az Európai Szolidaritási Testület, amely finanszírozási programjának segítségével a 18 és 30 év közötti fiatalok társadalmi kihívásokkal kapcsolatos szolidaritási tevékenységekben, míg a 18 és 35 év közötti személyek humanitárius segítségnyújtással kapcsolatos projekteken vehetnek részt. A finanszírozási alap 2021-2027-es programja alapján most először az Európai Önkéntes Humanitárius Segítségnyújtási Hadtest programjára építve az önkéntes tevékenységekre is kiterjeszti hatályát. A program 1,009 milliárd eurós költségvetésének köszönhetően az új lehetőségekkel 2021 és 2027 között minimum 270 ezer érdeklődő élhet (Európai Szolidaritási Testület 2021-2027-es stratégiai dokumentuma).

2.3. A NEMZETKÖZI ÖNKÉNTESSEG MOTIVÁCIÓI ÉS HATÁSAI

Jelen fejezetben megvizsgálom az önkéntes turistákat jellemző leggyakoribb motivációs tényezőket, majd rátérek az önkéntes tevékenységen keresztül történő élményszerzés témakörére. Ezután ismertetem a nemzetközi önkéntesség egyénre és közösségekre kifejtett hatásait, végezetül a nemzetközi önkéntességben rejlő lehetőségeket és veszélyeket tárom fel.

2.3.1. Az önkéntes turisták motivációinak bemutatása

Dann (1981) a turisták legjellemzőbb utazási motivációit az utazásra úgynevezett „push” és „pull” faktorokként említi. A „push” faktorok a turista belső motivációit jelentik, míg a „pull” faktorok az adott desztináció attraktív tulajdonságaihoz kapcsolódnak (Dann, 1981). A jelen fejezetben szemléltetett különböző csoportosítások alapján elmondhatjuk, hogy ez a kettősség a nemzetközi önkéntesek motivációiban is megfigyelhető. Clary (1998) az önkéntességgel kapcsolatos motivációkat hat fő kategóriára osztotta (2. táblázat). Ezek más szerzőknél (Dann, 1977; Clary & Snyder, 1999; Bénabou & Tirole, 2010; Wearing & McGehee, 2013) is megjelennek.

Megnevezés	Védelmeső	Karrierista	Önfejlesztési	Értékalapú	Tanulás-orientált	Társadalmi
Kiváltó motiváció, igény	Menekülés (a hétköznapiokból vagy egy adott helyzetből)	Szakmai-tudományos fejlődés	Önismeret, önfejlesztés, önkép alakítása és mélyebb megismerése	Altruista és humanitárius értékek	Ismeretek, tapasztalatok szerzése, személyes fejlődés megalapozása	Elfogadás, nyitottság mások felé, alkalmazkodás

2. TÁBLÁZAT: AZ ÖNKÉNTESSEGSEL KAPCSOLATOS MOTIVÁCIÓK BESOROLÁSA CLARY (1998) ALAPJÁN

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS CLARY (1998) ALAPJÁN

Az interkulturalitás perspektíváját tekintve három motivációs tényezőt azonosíthatunk: utazási vágy és más kultúrák iránt való érdeklődés, amely külső megfigyelői magatartást tükröz; altruista motiváció, azaz annak az igénye, hogy a résztvevők visszaadjanak valamit a közösségnek és amely már a változásokért való aktív tenni akarás előmozdítója, valamint az egyéni élethelyzetekből adódó önkéntesség. Utóbbinál az interkulturalitás nem közvetlen motiváló erőként, hanem más célok eléréséért alkalmazott eszközként jelenik meg (Molnár, 2022).

Rehberg (2005) kutatásában három csoportot azonosított a motivációs tényezők alapján. Az első csoport altruista motivációi leginkább a saját jóllétük növelésének igényével álltak összefüggésben. Fontos szempontként jelent meg ebben a csoportban a hasznosság érzése,

amelyet a másoknak való közvetlen segítségnyújtás vált ki. A második csoportnál az új kultúrák és emberek megismerése volt a fő szempont. Ez nemcsak önmagában jelenik meg célkitűzésként, hanem az emberek és kultúrák közötti elfogadás megteremtésének eszközeként is szolgál, valamint segíti a résztvevők önismeretének fejlesztését. A harmadik csoportban a személyes élmények gyűjtése, a szakmai fejlődés, valamint az egyén határainak megismerése került középpontba. Mivel a kutatás résztvevői közül többen a nemzetközi szférában szeretnének a későbbiekben elhelyezkedni, az önkéntes programban való részvétel által releváns tapasztalatokkal gazdagodhattak ezen a területen. Összességében elmondható, hogy a segítő szándék mindegyik csoportban megjelent, azonban míg egyeseknél ez tisztán altruista motiváció formájában azonosítható, addig más résztvevőknél ez kéz a kézben jár azzal a szándékkal, hogy megismerjék egyéni képességeiket és elősegítsék saját személyes fejlődésüket.

A nemzetközi, valamint a belföldi önkéntes programokban résztvevőknél hasonló motivációk figyelhetők meg. A fenti kategóriák mellett más kutatások alapján további gyakori motivációs tényezőket azonosíthatók (3. táblázat).

Motivációs tényező	Szerző
Adott desztináció közösségével való kapcsolatteremtés igénye	Guttentag, 2011; McGehee & Andereck, 2009; Zahra & McGehee, 2013
A személyes és globális jóllét megteremtéséhez való hozzájárulás	Caissie & Halpenny, 2003
A helyszínhez való személyes kötődés	Caissie & Halpenny, 2003
A jelentkezők igénye egy előítéletek és diszkrimináció nélküli környezetre, amely hozzájárul önmegvalósításukhoz és önfejlesztésükhöz	Nagy et al., 2021
Az önkéntes munka során szerzett tapasztalatok és készségek később a munkaerőpiacon is előnyt jelenthetnek	Nagy et al., 2021
Nyelvtanulási lehetőség	Kozma & Szaniszló, 2021
Önállóság iránti vágy (helytállás egyedül külföldön, idegen környezethez és emberekhez való alkalmazkodás)	Kozma & Szaniszló, 2021

3. TÁBLÁZAT: AZ ÖNKÉNTESSEGGEL KAPCSOLATOS TOVÁBBI MOTIVÁCIÓS TÉNYEZŐK

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS, 2024

Kozma és Szaniszló (2021) hozzátesszik, hogy a nemzetközi önkéntes programokban való részvétel feltétele a megfelelő pénzügyi háttér biztosítása, a finanszírozási képesség, hosszútávú hatásai pedig az egyén személyiségének és kommunikációs képességeinek fejlődésében, valamint kapcsolati hálójának kiszélesedésében figyelhetők meg.

2.3.2. Az élmények szerepe az önkéntes aktivitásban és az önkéntes programok hatásai

A turisztikai élmény a turisták és a desztináció elemei között helyben, személyesen zajló interakció (Stamboulis & Skayannis, 2003). Kang és Gretzel (2012) a turisztikai élmény három dimenzióját határozta meg: a tanulást, a szórakozást és az elvonulást, a hétköznapiokból való kilépés iránti vágyat. Ezek a tényezők befolyásolják, hogy az egyén mennyire lesz elégedett az adott desztinációban szerzett élményekkel.

Az átélt turisztikai élmény jelentősen befolyásolja az egyének hajlandóságát arra, hogy a jövőben visszatérjenek bizonyos helyszínekre vagy hasonló turisztikai aktivitásokban vegyen részt (Kang & Gretzel, 2012; Zhang et al., 2018). A turisztikai desztinációkban a piac egy részét a visszatérő turisták teszik ki, mivel ők azok a látogatók, akik hajlamosak hosszabb időt eltölteni az adott helyen és a múltbéli tapasztalataik alapján realisztikus elvárásaik vannak, ezáltal gyakran elégedettebbek is a helyi szolgáltatásokkal (Zhang et al., 2014).

Az önkéntesek és a helyi lakosok között létrejövő kapcsolatok túlmennek a hagyományos, gazdasági szereplők közötti kapcsolatokon, hiszen gyakran baráti, szoros kötődés áll a háttérben, amely a nemzetközi önkéntesség által szerzett emlékezetes élmény egyik fontos aspektusa, és amely gyakran motivációs tényezőként jelenik meg a résztvevők körében (Conran, 2011; Lee & Zhang, 2019; Han et al., 2020). Ezzel párhuzamba állíthatók Kim és szerzőtársainak (2022) eredményei, akik rámutatnak, hogy az önkéntes tevékenység során átélt turisztikai élmény pozitívan befolyásolja az egyének értékrendszerét, mind érzelmi, mind gyakorlati szempontból. Az élmény kialakulásában továbbá az is jelentős szerepet játszik, ha az önkéntesek érezhetik saját „fontosságukat”, azt, hogy a segítségükkel valamilyen pozitív változás ment végbe az adott desztinációban, részt vettek egy fontos esemény vagy nagyobb volumenű projekt lebonyolításában (Han et al., 2020; Kim et al., 2022). Ezek az élmények is hozzájárulnak az önkéntesek elégedettségének növeléséhez (Kim et al., 2022).

Egy projekt sikeressége nagyban függ az önkéntesek hozzáállásától és szerepvállalásától. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszik többek között a helyi kultúra és hagyományok megismerésének szándéka, ezek megértése és elfogadása, valamint a helyi közösség életviteléhez való alkalmazkodás képessége (Molnár, 2022).

Az önkéntes alapon végzett tevékenységek hozzájárulnak a társadalmi kapcsolatok erősödéséhez (Khetagurova et al., 2018), pozitív hatással vannak a természeti környezetre, növelik a szolidaritás érzését, illetve a toleranciát az önkéntesek között (Pompurová et al., 2018). A nemzetközi önkéntesség pozitív hozadékai többek között a szorosabb szociális kötelékek, társadalmi interakciók és párbeszéd, a kultúrák közötti diverzitás elfogadása és ezáltal az elköteleződés (McGehee & Santos, 2005). A nemzetközi önkéntesség így a kultúrák közötti megértés egyik eszköze, hiszen a társadalmilag fenntartható fejlődés alapja, hogy az önkéntesek a helyi fogadó közösség részévé válnak, elfogadják és tisztelik annak hagyományait és értékeit (Lee & Zhang, 2019).

Woosnam et al. (2015) rámutat arra, hogy az érzelmi szolidaritás három dimenziója (befogadottság érzése, érzelmi közelség és kölcsönös megértés) jelentős szerepet játszik a lojalitás és tartós elköteleződésnek, a résztvevők együttműködésének, valamint az emlékezetes élménynek a kialakulásában. Ezek az élmények hozzájárulnak a résztvevők személyes és szakmai fejlődéséhez (Pompurová et al., 2018). Stoechr és szerzőtársai (2023) munkájukban az Operation Smile nevű egészségügyi szervezet önkéntes programjait állították vizsgálatuk fókuszába és arra a következtetésre jutottak, hogy a már fiatal korban, akár középiskolás diákként történő részvétel az egészségügyi segítségnyújtást középpontba helyező programokban elősegítheti az egyének önkéntes tevékenységek iránti hosszútávú elköteleződését, valamint a résztvevőknél nagyobb eséllyel figyelhető meg az egészségügyi pálya iránt való érdeklődés (Stoechr et al., 2023).

Az egyénekre gyakorolt hatásokat emeli ki Yashima (2010) is, aki a japán egyetemista fiatalok attitűdjét tanulmányozta. A szerző rámutat, hogy az önkéntes programokban való részvétel hozzájárul a nemzetközi és interkulturális kapcsolatok, valamint az interperszonális kommunikációs készségek erősödéséhez. A résztvevőknél továbbá megfigyelhető, hogy akár már egy két-három hetes nemzetközi önkéntes programban töltött idő után csökkent az etnocentrizmus jelensége, az egyének nyitottabbá váltak más kultúrák irányába, könnyebben működtek együtt és kötöttek barátságokat más nemzetiségű társaikkal. A szerző hozzáteszi, hogy azok, akik nyitottabb hozzáállással közelítették meg más kultúrából és országokból származó önkéntes társaikat, elégedettebbek voltak a programmal, jobban élvezték azt és nagyobb arányban gondolták úgy, hogy teljesültek az előzetes elvárásaik. Yashima kiemeli továbbá ezen programok egy lényeges aspektusát, miszerint az interakciók itt egy multikulturális közegben történnek, nem pedig két élesen szétválasztható etnikai csoport, azaz a többség és a kisebbség között. Ez a faktor szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy a résztvevők

legyőzzék előzetes félelmeiket és nyissanak mások felé. A mintában szereplő nemzetközi önkéntes programban résztvevők között a részvétel után növekedett a hajlandóság arra vonatkozóan, hogy a jövőben is elköteleződjenek valamilyen önkéntes tevékenység mellett. A hasznosság és a sikeresen elvégzett munka érzése szintén hozzájárult a résztvevők pozitív tapasztalataihoz és növelte a visszatérési hajlandóságot.

A visszatérési kedv elsődleges meghatározó faktorai között szerepel továbbá a helyhez való kötődés (Cho, 2021), valamint a turisztikai élmény (Chen & Funk, 2010). Compion et al. (2022) rámutat továbbá, hogy azok, akiket egy konkrét cél, vagy társas motivációk hajtanak, nagyobb eséllyel vállalnak a későbbiekben újra önkéntes munkát. Bajrami és szerzőtársai (2023) továbbá kiemelik az úgynevezett pozitív pszichológiai tőke jelentőségét. A pszichológiai tőke olyan személyes erőforrást és védekező mechanizmust jelent, amely segít megbirkózni a különböző negatív érzelmekkel és stresszes helyzetekkel. Itt visszacsatolhatunk a hétköznapiakból való kiszakadásra, mint a turisztikai élmény egy alkotóelemére, illetve az önkéntességet ösztönző faktorra, hiszen az önkéntes programok során megtapasztalt pozitív élmények és érzelmek hozzájárulhatnak akár egy korábbi stresszel teli időszak vagy trauma sikeres feldolgozásához, ezáltal a pozitív pszichológiai tőke megerősödéséhez, amely többek között növeli az önkéntesek azirányú hajlandóságát, hogy a jövőben is folytassanak ilyen jellegű tevékenységet (Bajrami et al., 2023).

2.3.3. A nemzetközi önkéntes programok lehetőségei és veszélyei

Az önkéntes turizmus kapcsán meg kell említeni, hogy ezeknél a főként projekt alapú tevékenységeknél gyakran megfigyelhető a hosszútávú és körültekintő tervezés hiánya (Guttentag, 2011). A problémák ebből kifolyólag azért jelentkezhetnek, mert ugyan az önkéntesek képesek rövidtávon fejlődést biztosítani a helyi gazdaságnak és javítani a helyiek életminőségét, de a tartós elköteleződés, valamint a folyamatos felülvizsgálat hiánya hosszútávon inkább árt, mint használ a helyi közösségeknek, így ez a gyakorlat ilyen értelemben nem nevezhető fenntarthatónak (Lee & Zhang, 2019).

A küldő szervezet ott is hibázhat, hogy az önkénteseket alaptalanul szakértőként pozicionálja a helyiek szemében, amely gyakorlat hozzájárulhat a hierarchikus egyenlőtlenségek fokozásához (Molnár, 2022).

A tudásátadás és az információáramlás hiánya akkor jelentkezhet, mikor a helyieket nem vonják be közvetlenül a tervezésbe és a tevékenységekbe, ez pedig gyakran a külföldi önkéntesektől való függőséghez vezet (Lee & Zhang, 2019), hiszen az önkéntesek távozása után a helyiek nem tudják folytatni az elkezdett projekteket. A nonprofit szektorban is előfordulhat, hogy az

úgynevezett fentről lefelé tervezésnek köszönhetően a szervezeteknek nem sikerül körültekintően feltérképezni a helyi közösség igényeit, amely végső soron negatív hatásokat eredményezhet (Kotler & Lee, 2009).

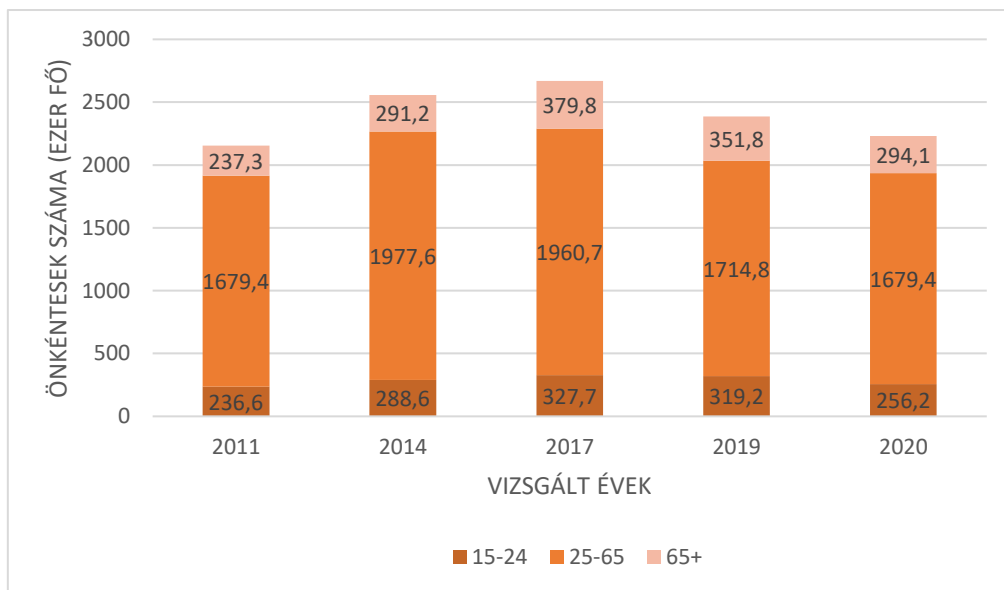
A pozitív változások elérésének kulcsa tehát a hosszútávú partneri kapcsolatok kialakítása az önkéntesek és a helyi lakosok között. Lényeges, hogy az önkéntesek először biztosítsák saját hitelességüket és bizalmat építsenek ki a fogadó közösséggel, hiszen ezek után könnyebben kialakítható a kölcsönös együttműködés. Ezek megteremtésére azonban nagyobb esély van a hosszabb távú önkéntesség esetében (Molnár, 2022).

Lee és Zhang (2019) kifejti, hogy a helyi lakosokkal való szoros kapcsolat gyakran az önkéntes projekt vége és az önkéntesek elutazása után is megmarad, amely hozzájárul ahhoz, hogy a helyi közösség tagjai a jövőben is nagyobb bizalommal forduljanak az önkéntesek felé. A szerzők által vizsgált esetekben több önkéntes is rámutatott, hogy sokkal könnyebben tudtak a helyi közösség tagjaival párbeszédet kezdeményezni, és így akár felismerni a mélyebben gyökerező problémákat, mikor a lakosok segíteni vágyó személyként, és nem turistaként tekintettek rájuk. A problémák felismerése és a személyes kapcsolatok kialakítása pedig hozzájárul ahhoz, hogy az önkéntesek hosszútávú, fenntartható változásokat indítsanak és érjenek el az adott desztinációban.

3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

3.1. A KUTATÁS CÉLJA, KÉRDÉSEI ÉS A VÁLASZTOTT MÓDSZERTAN

Számos szerző (Simpson, 2004; Dwyer et al., 2008; Pompurová et al., 2018; Lee & Zhang, 2019; ILO, 2022) rámutat, hogy az önkéntes tevékenység főként a fiatalabb korosztályok, elsősorban az Y és Z generáció körében népszerű. Az ILO felméréseiben a korosztályi csoportosítás nem generációk alapján történik, a szervezet három kategóriát különböztet meg, ezek a következők: 15-24 éves korosztály, 25-64 éves korosztály, és a 65 év feletti korosztály (3. ábra). Mivel a második kategória magába foglalja mind az Y, mind az X generációt, így ez alapján nehéz egy pontos képet kapnunk az önkéntesség megjelenésének arányáról generációs bontásban.

3. ÁBRA: BELFÖLDI ÉS NEMZETKÖZI ÖNKÉNTES TEVÉKENYSÉGEKBEN RÉSZTVEVŐK SZÁMA MAGYARORSZÁGON, 2011-2020

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS AZ ILO (2020) FELMÉRÉSEI ALAPJÁN

A 3. ábra esetében figyelembe kell vennünk, hogy a felmérésben a Z generációból 15-24 éves korosztály képviselteti magát. Ez a lakosság kis része a 25-65 éves korosztályhoz képest, amely két generációt is felölel. Tovább fontos figyelembe venni, hogy az adatsor nem választja szét a formális és informális önkéntességet, ez szintén torzítást eredményezhet.

A generációs besorolásoknak, egy-egy generáció születési intervallumának számos változata fellelhető a szakmai diskurzusban. Ennek pontos feltárása nem célja a dolgozatnak, így jelen kutatásban McCrindle és Wolfinger (2009) számos vizsgálatban használt (Buda, 2019; Vajkai – Zsóka, 2020; Dania et al., 2023) felosztása kerül alkalmazásra. Ez alapján Z generációsak nevezhetjük azokat a fiatalokat, akik 1995 és 2009 között születtek. Az adatfelvétel 2023-ban zajlott, ebben az évben az életkor alapján a 14 és 28 év közötti személyek tekinthetők Z generációsak, azaz a kutatásom szempontjából az ILO által meghatározott legfiatalabb korosztály, a 15-24 év közöttiek csoportja fedi le leginkább, közel 64,3%-ban a McCrindle és Wolfinger (2009) által meghatározott Z generációs korosztályt.

Bár belföldi viszonylatban is egyre több önkéntes lehetőség áll rendelkezésre, akár a kötelező 50 órás önkéntes munka keretében (Kozma & Szaniszló, 2021), akár fesztiválokon vagy sporteseményeken (Szenyéri et al., 2019), megfigyelhető, hogy a fiatalok egyre szívesebben vesznek részt külföldi önkéntes programokban, akár felsőfokú tanulmányaik megkezdése előtt (Simpson, 2004), akár a későbbiekben, hogy a megszerzett tudásukat a jó cél érdekében kamatoztassák, valamint további tapasztalatokra, kapcsolatokra tegyenek szert.

Primer kutatásomban a nemzetközi önkéntes programokat állítom a középpontba. Vizsgálataim során az önkéntes programokban leginkább érdekelt Y és Z generációk közül a Z generációra fókuszálok, hiszen a jövő turizmusára nézve az ő tapasztalataik és véleményük bír a legnagyobb jelentőséggel.

Fő kutatási kérdésem ezek alapján a következő:

K) Milyen hatása van a nemzetközi önkéntes programokban való részvételnek a Z generációs résztvevők későbbi turisztikai magatartására?

A kutatás középpontjában azért állnak a nemzetközi önkéntes programok, mivel a szakirodalmi áttekintés alapján elmondhatjuk, hogy az az ezekben résztvevő személyek fő célja elsősorban nem a turisztikai kikapcsolódás céljával történő utazás, ahogy az inkább megfigyelhető az önkéntes turistáknál (Sherraden et al., 2006; Sherraden et al., 2008; Lyons & Wearing, 2008; Zahra & McGehee, 2013). Célom, hogy megvizsgáljam, hogy egy alapvetően nem hagyományos értelemben vett (szabadidős) turisztikai motivációkra épülő utazás, és a fogadó desztinációban töltött idő alatt szerzett élmények betöltenek-e indikátor szerepet a későbbiekben akár szabadidős célú utazás, akár további önkéntes tevékenység tekintetében. Ezt az alábbi alkérdések segítségével vizsgálom:

K1. Hogyan tudják a résztvevők a nemzetközi önkéntes program során szerzett tapasztalatokat a későbbiekben hasznosítani?

K2. Hogyan befolyásolja egy nemzetközi önkéntes programban való részvétel a résztvevők későbbi desztinációválasztását szabadidős utazásaik során?

K3. Mennyiben járulnak hozzá a megszerzett tapasztalatok a nemzetközi önkéntes program befejezése után a résztvevők önkéntes tevékenység iránti elköteleződéséhez?

A kutatást a nemzetközi szervezetek által létrehozott vagy támogatott önkéntes programok résztvevőire, azaz a formális önkéntességre szűkítettem le, ugyanis ezek a programok zajlanak a leginkább ellenőrzött és szervezett keretek között (Guttentag, 2011; Lee & Zhang, 2019). A kutatás célja, hogy a mögöttes okokat, véleményeket, motivációkat és jelentéstartalmakat megismerje és feltárja, így kutatásomhoz a kvalitatív módszert tartottam alkalmasnak. Ebben az esetben nem cél a reprezentativitás, az eredményeim nem számszerűsíthetők. A kvalitatív módszer előnye, hogy többféle megvalósítási módja létezik, így teret ad a kutatói szabadságnak, hátránya azonban, hogy feldolgozása különös körültekintést igényel, valamint relatíve magas az egy megkérdezésre eső költség (Mitev, 2019).

A kutatás a mélyinterjú megkérdezés módszerével zajlott. A mélyinterjú a hétköznapi párbeszédhez hasonlatos, azonban attól eltérően konkrét célja van, szisztematikusan épül fel, időtartama pedig általában 30 és 90 perc közé esik (Mitev, 2019). Az általam készített interjúk vezérfonala a félig-strukturált formát követte, azaz a megkérdezés egy előzetes vázlat alapján történt, de az interjú menete és a kérdések sorrendje az interjúalany válaszainak és a felvetett témáknak megfelelően alakult, azokhoz alkalmazkodott (Mitev, 2019).

3.2. MINTAVÁLASZTÁS

A mintaválasztást megelőzően négy szempontot fogalmaztam meg, amelyek alapján az interjúalanyok kiválasztásra kerültek.

SZ.1. Az interjúalany 1995 és 2009 között született.

SZ.2. Az interjúalany legalább egyszer részt vett nemzetközi önkéntes programban.

SZ.3. Az interjúalany az önkéntes program során legalább három hónapot tartózkodott egy külföldi országban.

SZ.4. A megkérdezett a programban egy nemzetközi szervezet égisze alatt és közvetítése által vett részt, azaz a tevékenység formális jellegű volt.

A fogadó országra és az önkéntes tevékenység jellegére (pl. oktatás, környezetvédelem, egészségügy) nem vonatkozott előzetes kikötés. A fentiek alapján hét személlyel készítettem mélyinterjúkat, melyek közül öt személyes, kettő online formában zajlott (4. táblázat). A megkérdezetteket a hólabda-módszert alkalmazva kerestem fel, az első interjúalany az ismerősöm volt. Az adatfelvétel 2023. október 9. és 2023. november 13. között zajlott.

Fontos kiemelni a szakirodalomban is említett Európai Szolidaritási Testület (European Solidarity Corps – ESC) szerepét, hiszen a hét interjúalanyból öten ezen ernyőszervezet alatt működő tagszervezeteknél végezték önkéntes tevékenységüket – itt említhető a Magyar Református Egyház programja, az Önkéntes Diakóniai Év, és az ezen belül fellelhető projektek (többek között a BÁRKA program, amelynek keretében két válaszadó is utazott), valamint a Youth Bridges nevű program is.

	Életkor	Tanulmányok	Önkéntes program időtartama	Küldő szervezet/ program	Fogadó ország	Önkéntes tevékenység jellege
Interjú-alany 1.	23	Pszichológia (mester-képzés)	2022. szeptember 1. – 2023 július 28.	Magyar Református Egyház - Önkéntes Diakóniai Év (ÖDE) – Bárka program	Franciaország	Segédkezés fogyatékkal élő felnőttek otthonában
Interjú-alany 2.	19	Angol-dráma tanár	2022. szeptember 1. – 2023. augusztus 31.	Magyar Református Egyház – ÖDE – Bárka program	Ausztria	Helyi plébánia programjainak szervezése, lebonyolítása csoportvezetés, adminisztrációs feladatok
Interjú-alany 3.	21	Tájérendező- és kertépítész mérnök	2022. december 12. – 2023. június 23.	Chemin Neuf (Jet program)	Izrael	Segédkezés egy bölcsődében és egy zárandokházban
Interjú-alany 4.	22	Nemzetközi gazdálkodás	2022. szeptember – 2023 június	Magyar Református Egyház - ÖDE – Máltai Szeretetszolgálat	Franciaország	Fogyatékkal élő gyerekekkel való foglalkozás számukra fenntartott iskolában
Interjú-alany 5.	21	Keleti nyelvek és kultúrák - hebraisztika	2022. szeptember-november / 2023. március-május (két munka között egy megszakítás)	Workaway	Izrael	Segítés egy családnál (beteg kisgyerekekkel való foglalkozás), illetve egy vendégházban
Interjú-alany 6.	25	Turizmus-vendéglátás (végzett, jelenleg utazási irodában dolgozik)	2022 április – 2022 október	Youth Bridges	Portugália	Gyerekvigyázás egy napköziben, ill. felnőttképzésben való részvétel, tanórák tartása
Interjú-alany 7.	19	Turizmus-vendéglátás	2022 szeptember - 2023 július	Önkéntes Diakóniai Év (ÖDE)	Anglia	Helyi egyházi közösség programjainak szervezése, lebonyolítása, segítségnyújtás iskolában, jótékonyági üzletben, idősek otthonában

4. TÁBLÁZAT: A KUTATÁSBAN RÉSZTVEVŐ ÖNKÉNTESÉK ADATAI

FORRÁS: SAJÁT KUTATÁS, 2023

4. AZ EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEI

Az alábbi fejezetben az interjúk során kapott válaszokat összesített formában elemzem. Az interjú vezérfonala alapvetően három nagyobb részre tagolódott: a bemutatkozás után először az önkéntes programokban való részvételt megelőző utazási döntésre és motivációkra vonatkozó kérdéseket tettem fel, majd az önkéntes program időtartama alatti tapasztalatokat, az utazási magatartást vizsgáltam. Ezután arra vonatkozóan tettem fel kérdéseket, hogy a megkérdezettek milyen fő utazásszervezési szempontokat, motivációs tényezőket emelnének ki az önkéntes programot követő utazásaik során és ebben milyen szerepet játszik az önkéntes programban való részvétel. Végezetül megkértem az interjúalanyokat, hogy értékeljék az önkéntes programokat személyes tapasztalataik és rájuk gyakorolt hatásaik alapján.

4.1. DEMOGRÁFIAI ADATOK ELEMZÉSE

Kutatásomban a Z generációra fókuszáltam, így az interjúalanyok mindegyike ebből a korosztályból került ki. A nyolc megkérdezettből heten még felsőfokú tanulmányaikat végzik (4. táblázat). Egyikük mesterszakon, egy másik interjúalany felsőoktatási szakképzésben, öt interjúalany pedig alapképzésben tanul.

A programok időtartamát tekintve megfigyelhető, hogy a nyolc megkérdezettből öten 10-11 hónapot tartózkodtak külföldön. A másik három interjúalany körülbelül fél évre utazott ki önkénteskedni, három különböző küldő szervezet égisze alatt.

Az interjúalanyok által végzett önkéntes tevékenységeket vizsgálva elmondható, hogy mindegyikük szociális munkát végzett. Egyesek fogyatékkal élőkkel (gyerekekkel vagy felnőttekkel) foglalkoztak, mások gyermeknapköziben vagy bölcsődében segédkeztek, felnőttképzést tartottak, illetve plébániai gyülekezetben, helyi közösségben programokat szerveztek, bonyolítottak le, gyermekcsoportokat vezettek. Két interjúalanyról láthatjuk, hogy helyi vendégházban végeztek segítő munkát.

A célországokat tekintve megfigyelhető, hogy a hétből öt önkéntes Európán belül maradt, ketten tartózkodtak a Közel-Keleten. Érdekesnek találtam, hogy egymástól teljesen eltérő programmal utaztak, mégis mindketten Izraelben töltötték az önkéntességüket, mindketten két-két munkát végezve, amelyek egyike mindkettőjüknek gyermek(ek)kel való foglalkozás, a másik pedig vendégházban való segédkezés volt. Ezenkívül még két interjúalanyról egyezett meg a fogadó ország, mindketten Franciaországban dolgoztak egy évet, ők onnan ismerik egymást személyesen.

4.2. UTAZÁSI DÖNTÉS ÉS AZ ÖNKÉNTES PROGRAMBAN VALÓ RÉSZVÉTEL MOTIVÁCIÓNAK VIZSGÁLATA

Az interjúk során alapvetően nagyon hasonló motivációk rajzolódtak ki a megkérdezetteknél. A motivációs tényezőket a válaszok alapján öt fő csoportba lehet sorolni:

- Kíváncsiság, érdeklődés más kultúrák iránt
- Nyelvtanulás
- Függetlenedés, önállóság iránti vágy
- Érzelmi tényezők
- Eszkapizmus

Az érzelmi tényezőket tekintve kettőt emelhetünk ki: egyrészt a magányosság és tanácstalanság merültek fel olyan emóciókként, amelyek arra indították az interjúalanyt, hogy kilépjen az addig megszokott mindennapi életviteléből. Másfelől felmerült még a hitélet fejlesztése, a valláshoz való visszatérés, a személyes hit újbóli megtalálásának célja is, mint motivációs elem.

A felsorolt öt fő csoport közül az eszkapizmust lehet tovább bontani. Minden ide sorolható motiváció a tanuláshoz kapcsolódik. Ennek megfelelően az alábbi három minta rajzolódik ki:

- *Kiutazás a középiskola befejezése után:* az interjúalanyok célja itt tulajdonképpen az időnyerés volt, hogy át tudják gondolni, milyen területen szeretnének továbbtanulni. Felmerült még válaszként az oktatási rendszer okozta túlterheltség, ami miatt az ezt az utazást megalapozó okot említők úgy érezték, nem tudták volna rögtön elkezdni az egyetemet, és ott úgy teljesíteni, ahogyan szerettek volna.
- *Kiutazás két alapszak között:* ketten említették, hogy elkezdtek egy bizonyos alapszakot, de egy-két év múlva érezték, hogy ez nem az ő útjuk, így abbahagyták, azonban még nem voltak biztosak abban, hogy milyen területen szeretnék újrakezdeni a tanulmányaikat. Mivel a következő jelentkezési időszakig is hasznosan szerették volna tölteni az idejüket (amely a fentebbi, középiskola után kiutazóknál felmerült motivációként), illetve kis szünetet szerettek volna tartani, így jutottak el a külföldi önkéntesség gondolatáig.
- *Kiutazás az alapszak befejezése után:* ebbe a csoportba alapvetően két interjúalany sorolható. Az egyikük már tudta, hogy milyen mesterképzésre szeretne továbbmenni, azonban szintén amiatt, mert úgy érezte, kiégett a tanulásban, előtte egy időre ki akart szakadni a megszokott környezetből. A másik interjúalany már régóta ki szeretne volna próbálni, hogy milyen egy ideig külföldön élni, ő az alapszak befejezése után és a munka világába való belépés előtt érezte úgy, hogy szüksége van környezetváltásra és szívesen szerezne külföldi tapasztalatot.

Érdekes megfigyelni, hogy az önkénteskedés, mint altruista motiváció egyik interjúalánynál sem jelentkezett önmagában, sokkal inkább másodlagos szerepet kapott. Mindegyikük azért döntött az önkéntes tevékenység mellett a fizetett munkavállalás helyett, mert szeretnek segíteni másoknak, és szerettek volna valamilyen pozitív hatást elérni ezáltal, azonban az önkéntesség gondolata inkább azután fogalmazódott meg a résztvevőknél, miután már tudták, hogy szünetre, környezetváltozásra vágnak és szeretnék külföldre utazni.

Legtöbben már korábban is végeztek önkéntes tevékenységet, azonban ezek inkább alkalmi tevékenységek voltak belföldön, mint például állatmenhelyen, fesztiválon való segédkezés, helyi plébániai gyülekezet, más közösség vagy az iskola programjainak szervezése, lebonyolítása, gyerekekre vigyázás. A megkérdezettek többsége úgy nyilatkozott, ezek a közreműködések nem igazán játszottak szerepet a külföldi önkéntességet megelőző döntési folyamatban.

A kutatás azt is vizsgálta, hogy a résztvevők a célország alapján választottak-e önkéntes tevékenységet, vagy előbb a munkát illetően volt egy előzetes elvárásuk, és ezután kerestek olyan helyet, amely ennek megfelel. Habár többségüknek volt egy előzetes elképzelése, hogy milyen jellegű tevékenységet végezne szívesen, inkább a desztinációt választották ki korábban a beszélt vagy tanult nyelv, illetve a kultúra iránt való érdeklődés alapján, és ezután derült ki, hogy milyen munkát is kell majd pontosan végezniük. Ettől az általánosabb mintától két válasz tért el: a Workaway-jel utazó interjúalany említette, hogy a szervezet működési sajátossága, hogy az önkéntes és a host egymást keresik meg a honlapon a feltöltött profilok alapján, így például őt a tevékenység találta meg a host üzenetének formájában. A Chemin Neuf Jet programjában részt vevő válaszadónak pedig korábbi tapasztalatokat kellett beírnia a jelentkezési lapba, ez alapján ajánlottak neki programokat, és a folyamat végén tudta csak meg, hogy őt mindezeket figyelembe véve Izraelbe osztották be. A fenti válaszok rávilágítottak a döntési folyamat egy részére, illetve, hogy ezt igencsak befolyásolja, hogy melyik küldő és/vagy fogadó szervezetről beszélünk.

A szervezet kiválasztását tekintve két választípus volt megfigyelhető:

- egyesek már korábban hallottak az adott szervezetről/programról korábbi résztvevőktől, vagy más ismerősük ajánlotta nekik
- mások általánosságban keresgéltek az önkéntes lehetőségek között, és az alapján választottak, hogy indult-e az adott program az általuk preferált országban, illetve, hogy maga a munka mennyire tűnt vonzónak

4.3. UTAZÁSI MAGATARTÁS ÉS ANNAK UTÓLAGOS ÉRTÉKELÉSE

Az előző kérdésblokk az interjúalanyok kiutazás előtti indíttatásait és motivációit volt hivatott felmérni, a következőkben pedig arra kerestem a választ, hogy az interjúalanyok külföldi tartózkodásuk során milyen magatartásformákat vettek fel, miként tudtak beilleszkedni a kinti közösségbe és munkakörnyezetbe, illetve hogyan értékelik az ott szerzett tapasztalatokat személyes fejlődésük és az egyes projektek keretében elért hatások tekintetében.

Elsőként azt mértem fel, hogy az interjúalanyok milyen elvárásokkal, elképzelésekkel rendelkeztek kiutazás előtt mind a célországot, mind az önkéntes tevékenységet illetően, továbbá, hogy ezek mennyire és milyen tekintetben változtak az ott töltött idő alatt. A célországgal kapcsolatban többször is felmerült, hogy az elvárások kevésbé alapultak korábbi tapasztalatokon, mert a válaszadók többsége még nem járt abban a desztinációban, ahol az önkéntes munkáját végezte. Következésképp az elképzelések inkább hallomásból ismert információkra, sztereotípiákra hagyatkoztak, így például felmerült Angliával kapcsolatban a sok eső, a teakultúra, a kicsit távolságtartóbb emberek, Portugáliát illetően, hogy olyan, mint egy „kis Spanyolország” (6. interjúalany), tehát itt is ugyanúgy jelen van az életvidámság, a latinos életfelfogás, Izrael kapcsán pedig a „régies, történelmi épületek” (5. interjúalany), valamint az ottani sajátos vallási és politikai helyzet is szóba került. Mindkét Franciaországba utazó említette, hogy hallották, hogy a franciák kevésbé szívesen beszélnek idegen nyelveken, ezért ettől kissé tartottak is az utazás előtt.

A célországban való életet illetően nem voltak konkrét elképzeléseik a megkérdezetteknek, nem igazán tudták, mire számítsanak. Mivel még egyikük sem tartózkodott ilyen hosszú ideig külföldön, ezért a kulturális integrációval kapcsolatban voltak kisebb félelmeik. „*Azt tudtam, hogy kulturális sokk lesz*” (5. interjúalany) Egyeseknek valamennyire segített, hogy a kiutazás előtt (különböző időtartamban) részt vettek a szervezetek által koordinált felkészítő szemináriumokon. „*Nem tudhatod feltétlenül, hogy mi az, ami egy kultúrában abszolút nem elfogadható, és meg kell tanulnod, hogy hogyan legyél önmagad, miközben befogadod a másikat*” (3. interjúalany). A tevékenységet illetően még halványabb elképzeléssel rendelkeztek, hiszen az előzetes tájékoztatás többször nem volt teljeskörű a szervezetek részéről. „*Olyan típusú ember vagyok, akinek nincsenek nagyon nagy elvárásai. Nyitottan érkezem minden szituációba, így nem érhet annyira csalódás*” (7. interjúalany) A gyerekekkel és fogyatékkal élőkkel való foglalkozást illetően említették a legtöbben, hogy mivel korábban még nem, vagy nagyon keveset dolgoztak, önkénteskedtek ilyen környezetben, ezért nem igazán tudták, hogyan fognak helytállni az új helyzetben, ezért eziránt is volt bennük egy kis

félelem, de közben kíváncsiak is voltak, hogy milyen lesz új, más típusú feladatokat kipróbálni. „*Azt szerettem volna, hogy olyat csináljak, amit előtte még soha (6. interjúalany)*”.

Az interjúfonal arra is kitért, hogy ki hogyan emlékezett vissza a beilleszkedés, integrálódás folyamatára. Összességében elmondható, hogy ez ugyanabban a mértékben függött mind az önkéntes, mind a helyi közösség (munkatársak, gyerekek, fogyatékkal élő felnőttek, gyülekezet) hozzáállásától. Többen említették, hogy a nyelvi akadályok eleinte nehézséget jelentettek, hiszen négyüknek a második, esetleg harmadik idegen nyelvüket kellett használniuk az általános kommunikáció során, de az első idegen nyelv mindennapi használata, egymás kölcsönös megértése az őket körülvevőkkel is kihívást jelentett a kezdetben.

Az ottani kultúra, a kinti életvitel és az emberek mindennapi viselkedésének megismerése szintén egy fokozatos tanulási folyamatként jelentkezett. Legtöbbjük számára 1-2 hét után nagyjából összeállt egy rutin, de egy hónapra mindenkinek szüksége volt ahhoz, hogy „megérkezzen”. Minden interjúalany igazán 2-3 hónap elteltével érezte úgy, hogy sikerült integrálódnia, megszoknia az ottani körülményeket. Többségük úgy érezte, hogy a közösség, a munkatársak részéről szintén jelen volt a közeledés, ők is igyekeztek bevonni az önkénteseket, kedvesen fogadták őket, ugyanakkor eközben is érezhető volt, egyikük elmondása szerint nagyobb mértékben is, hogy nem törekedtek arra a helyiek, hogy nagyon mély kapcsolatokat építsenek ki az önkéntesekkel, hiszen folyamatosan váltakozó személyekként tekintettek rájuk. „*Mi olyan tényezői vagyunk ennek a közösségnek, akik jönnek és mennek*” (2. interjúalany). Többségük az ottani állandó munkatársak hozzáállását is pozitívan írta le, és úgy érezte, egészen gyorsan kialakult köztük a kölcsönös bizalom, mások azonban hamarabb találták meg a közös hangot a többi külföldi önkéntessel, akikkel ugyanazon a folyamaton mentek keresztül, vagy azokkal a gyerekekkel, esetleg felnőttekkel, akikre vigyáztak, akiket tanítottak. Izrael kapcsán mindkét oda utazó önkéntes kiemelte, hogy általánosságban véve a helyi emberek nagyon kedvesen és közvetlenül bántak velük, nagylelkűek voltak annak ellenére is, hogy nem ismerték egymást előtte és utána sem találkoztak többször. „*Bárhová mentem, mindenhol befogadtak, [...] kulturálisan és emberileg is pozitív csatlódás volt*” (5. interjúalany). Néhányan azt is kiemelték, hogy a host, az egyik vezető, vagy csak a közösség egy lelkes tagja a szíven viselte, hogy jobban megismerjék az országot, így sok programra invitálta őket vagy ő maga szervezett nekik kirándulásokat.

A helyiek bevonását illetően három szintet lehet megkülönböztetni a válaszok alapján:

- a szervezetben/gyülekezetben/közösségben helyi vezetők és munkatársak, de a lakosság inkább kívülálló

- a szervezetben/gyülekezetben/közösségben helyi vezetők és munkatársak, de a lakosság is bevonásra kerül a programszervezésbe, vagy résztvevőként van jelen ezeken
- maga a közösség helyiekből áll, és folyamatosan új tagokkal bővül, nincs hierarchia, mindenki kiveszi a részét a tevékenységekből, szervezésből

A beilleszkedés tehát egy kölcsönös megértésen és együttműködésen alapuló folyamatként jelentkezett mind a helyiek, mind az önkéntesek részéről, fontos volt mégis megvizsgálni, hogy a résztvevőknek saját bevallásuk szerint milyen személyiségjegyekre, készségekre volt szükség ahhoz, hogy minél hamarabb és sikerebben integrálódjanak. Leggyakrabban a nyitottságot, a bátorságot, a rugalmasságot, az elfogadást, a tudatosságot, a pozitív hozzáállást és az alkalmazkodóképességet említették.

"Látták, hogy nem azért vagyok ott, mert ez egy olcsó opció a nyaralásra, hanem mert szeretnék valamit hozzáadni a közösséghez [...] és inkább többször megkérdezem, hogy mit kell csinálni, mint hogy egyszer sem" (5. interjúalany)

"Fontos, hogy hálás tudj lenni azért, ami éppen van és alkalmazkodj az adott helyzethez" (6. interjúalany)

"Ne azok az elvárásaid legyenek, amiket otthon megszoktál, hanem légy nyitott arra, hogy ők mit tudnak adni" (7. interjúalany)

Az önkéntes programban szerzett tapasztalatok és élmények mindegyik megkérdezettre nagy hatást gyakoroltak. „Az a hat hónap már nem tud eltűnni” (3. interjúalany). A legtöbben úgy érezték, hogy a részvételnek köszönhetően sokkal függetlenebbek, önállóbbak, határozottabbak lettek. *"Tudom azt, hogy bármilyen akadállyal találkozom, meg tudnék vele küzdeni" (5. interjúalany).* *"Sokkal könnyebben ki tudok állni magamért, nem foglalkozom annyit azzal, hogy éppen ki mit gondol" (6. interjúalany).* Szintén többen említették, hogy sokat fejlődött a nonverbális kommunikációjuk, az önkifejezési módszereik, illetve megtanulták megfelelően kommunikálni azt, ha valamilyen szituációban nem érezték jól magukat, valamilyen problémájuk volt. Fontos eredmény, hogy az önkéntes program hatására legtöbbszörüknek sikerült leküzdeni bizonyos előítéleteket az adott országgal, kultúrával kapcsolatban, illetve megtanulták elfogadni, hogy bármennyire is különböző az emberek viselkedése egy másik kulturális környezetben, vagy akár csak a munkahelyi atmoszférában, vannak dolgok, amelyeken ők kívülállóként nem tudnak változtatni. *„A dolgok mélyére kell nézni és megtanulni, hogy ne az legyen a saját keretem, amit egy oldalról mondanak nekem, hanem megérteni, hogy mi miért történik" (3. interjúalany).* *"Megtanultam elfogadni, hogy bizonyos*

dolgoknak nem vagyok a része” (4. interjúalany). A nyitottság, a pozitív hozzáállás és az elfogadás képessége a mindennapi életben és a munka során lényeges szerepet játszottak, a legtöbben utóbbit egy olyan készségként említették, amely sokat fejlődött külföldön tartózkodásuk alatt. „Megtanultam elfogadni, hogy mi a legjobb, amit egy adott helyzetből néha ki tudok hozni” (4. interjúalany). „Sokkal lejjebb adtam az igényeimből, ha a saját komfortérzetemről volt szó” (6. interjúalany). Többen arra mutattak rá, hogy az addig ismeretlen helyzetekben való helytállás szükségessége megtanította őket arra, hogy hogyan reagáljanak megfelelően, hogyan hozzák ki a legtöbbet az adott szituációból - ez pedig saját bevallásuk szerint megismertette őket önmagukkal. „Amikor ott voltam bizonyos szituációkban, ahol improvizálnom kellett, akkor realizáltam, hogy milyen vagyok valójában” (7. interjúalany). „Kint megtaláltam azt, hogy valójában ki vagyok és mit szeretnék csinálni” (5. interjúalany). Mindezek a tanult és fejlesztett készségek hozzájárultak a résztvevők személyiségének fejlődéséhez, és saját bevallásuk szerint ezek hatásait a mostani mindennapjaikban is érzékelik.

Több interjúalany a személyes sikere is ehhez a fejlődési és tanulási folyamathoz köthető. Ez esetben is megkülönböztethető három csoport:

- kommunikáció (nonverbális kommunikáció, megfelelő kifejezőkészség a felmerülő helyzethez illeszkedően, nyelvtudás fejlődése)
- személyes kapcsolatok – nemzetközi kapcsolatok (a helyi közösséggel, munkatársakkal, többi önkéntessel, gyerekekkel és felnőttekkel, akikkel a résztvevők foglalkoztak munkájuk során – „Nem tudnám azt mondani, hogy valami csak miattam sikerült jól, hanem minden csapatszinten működött” [7. interjúalany])
- a végzett munka eredményei (bizalom erősödése a gyerekek és felnőttek, vagy a munkaadók részéről, egy-egy jól sikerült program, kezdeményezés – „Mégvolt a befektetett munkának az eredménye” [6. interjúalany])

Érdekes volt ugyanakkor megfigyelni, hogy a személyes kudarcok is ugyanezekhez a tényezőkhöz kötődtek. Habár az idegennyelv-tudás fejlődését mindenki megemlítette, mint pozitívumot, többeknél felmerült, hogy a nyelvi akadályok és bizonytalanság miatt többször túlszorongtak bizonyos helyzeteket, nem tudták magukat megértetni egyes szituációkban, nem tudták az igazi személyiségüket mutatni. „A nyelvi akadályok sok lehetőségtől megfosztottak [...] és az, hogy kint nem tudtam ezt a személyiségemet kamatoztatni, egy rossz belső önmarcangolássá tudott átalakulni” (7. interjúalany). Néhányan úgy érezték, hogy a munkahelyi „buborékon” kívül kevésbé tudtak kapcsolódni a helyiekhez, és a többi önkéntessel

is idő volt, mire megszokták egymást, főként, ha például egy adott országból sok önkéntes érkezett a program helyszínére, akik egymással a saját nyelvükön beszéltek. Szintén felmerült egyes interjúalanyoknál, hogy gyakran a munkatársakkal volt nehéz együtt dolgozni, mivel ők nem igazán képzeltek bele magukat egy külföldi önkéntes helyzetébe.

A projekt által elért sikereket tekintve szintén többen említettek személyes fejlődéshez kapcsolódó pozitív hatásokat, így például a lelki stabilitás elérését vagy a hitélet megerősödését. Alapvetően mindegyikük egy olyan programra utazott ki, amely már évek óta működött, így a helyi szervezetek korábban is fogadtak már önkénteseket. Gyakori válaszként jelent meg, hogy a projekt sikerességét részükről abban látták, hogy sikerült mosolyt csalni, boldog pillanatokat okozni azoknak az embereknek, akikkel foglalkoztak. *„A gyerekeknek nem kellett sok ahhoz, hogy mosolyt csaljunk az arcukra, nekik az is változást hozott, hogy valaki ott volt és nem volt teljesen kiégve mellettük” (4. interjúalany).* Szintén sikernek könyvelhető el többek részéről, hogy több kultúrát tudtak összehozni a programok során, illetve megismertetni a helyieket vagy a más országból érkező önkénteseket a saját kultúrájukkal, továbbá, hogy sikerült új embereket, esetleg családokat bevonni a közösségbe, amelyben tevékenykedtek.

4.4. AZ ÖNKÉNTES PROGRAMBAN VALÓ RÉSZVÉTEL HATÁSAI A JÖVŐBELI UTAZÁSOKRA, VÁLTOZÁSOK AZ UTAZÁSI DÖNTÉS MEGHOZATALÁNAK FOLYAMATÁBAN

Ebben a kérdésblokkban arra kerestem a választ, hogy az adott önkéntes programban való részvétel, és ezzel egyidőben a hosszabb idejű külföldön való tartózkodás mennyiben befolyásolta a programot követő utazási döntéseket.

Összességében mindegyik interjúalanyról elmondható, hogy mára aktív utazóként tekintenek magukra – egyesek már korábban is ezt az utazási módot preferálták, azonban többségük korábban főként csak a családjával utazott külföldre, és ezek alatt az utazások alatt inkább a pihenés volt a fő szempont. Többen említették, hogy számukra a programnak köszönhetően „kinyílt a világ”, sokkal nyitottabbá váltak más kultúrák megismerése iránt (*„odakint rájöttem, hogy nekem fontos, hogy nemzetközi dolgot csináljak, ilyenfel foglalkozzak” [3. interjúalany]*), és mára sokkal bátrabban szerveznek ők maguk is utazásokat, több ilyen irányú tervük van a jövőre nézve, és sokkal inkább keresik az izgalmakat és kihívásokat az utazásaik és a mindennapi életükben a programjaik összeállítása során is. *„Nem érdemes unalmas életet élni” (1. interjúalany).*

Érdekes volt megfigyelni, hogy a turisztikai élményt értelmezése hogyan változott az önkéntes program hatására, valamint ez miként hatott az utazási motivációkra. Többen említették, hogy a kulturális turizmus számukra korábban nem volt meghatározó, de a kint töltött idő alatt

nagyon szívesen jártak múzeumba (köszönhető ez részben annak, hogy egyes országokban 26 év alatt ingyen, vagy nagyon kedvező áron lehet múzeumbelépőhöz jutni), és ez az érdeklődés a hazautazást követően is fennmaradt. Egy önkéntes számára mára már nemcsak az adott desztinációban való tartózkodás, hanem maga az út, és az azt megelőző előkészületek (pl. pakolás) is élményt jelent. Többségükben realizálódott, hogy milyen környezetben érzik magukat legjobban utazóként. Az erre érkező válaszok megoszlottak, hiszen míg egyesek számára a város jelenti ezt a környezetet, addig mások mára már jobban érzik magukat a természetben, illetve egy megkérdezett kiemelte, hogy különösen érdeklik őt a sivatagok. Az összes válaszdóban közös volt, hogy bár érdeklik őket a legnépszerűbb attrakciók is, igyekeznek olyan helyeket, kisebb desztinációkat is megismerni, amelyek rejtve vannak a turisták tömegei előtt, valamint igyekeznek inkább a helyi hangulatot megérezni, a hely „részévé válni” (5. alany). Az Expedia Group által közzétett adatok szerint a Z generációra általánosságban is jellemző, hogy keresik az úgynevezett „off-the-beaten-path”, azaz kevésbé ismert helyszíneket, nyitottak az új iránt, és szívesen hagyatkoznak a helyiek ajánlásaira (Expedia Group Media Solutions, 2017).

Ezek alapján az utazási motivációk változása alapvetően abban jelenik meg az interjúalanyoknál, hogy mára sokkal inkább keresik a kalandokat és kihívásokat az utazásaik során, mindig újabb és újabb élményeket szeretnének átélni. *„Nagyon sok impulzust akartam folyamatosan, ezeket kerestem [...] mindent szeretnék érezni, menni és látni, az új ízeket, új helyeket”* (5. interjúalany). Két további minta rajzolódott még ki a motivációkat tekintve:

- nemzetközi kapcsolatok ápolása – önkéntesség alatt szerzett barátok, ismerősök meglátogatása
- tanulás/szakmai fejlődés – tanulmányaikhoz, és ehhez kötődően jövőbeli szakmájukhoz kapcsolódó programokon, utakon való részvétel

Többen nyitottabban állnak továbbá ahhoz, hogy Európán kívüli desztinációkat is megismerjenek, akár teljesen eltérő kultúrájú helyekre is ellátogassanak. Egyikük (6. interjúalany) kiemelte, hogy számára a desztinációválasztás általában nem egy konkrét szempont alapján történik, hanem folyamatosan inspirálódik, akár a munkájából adódóan, akár a közösségi médiában. Lényeges azonban azt is megjegyezni, hogy több interjúalany számára meghatározó szerepet játszik az ár is a desztinációválasztásban, így például, hogy éppen hová találnak kedvező árú repülőjegyet. Ezt támasztja alá Robinson és Schänzel tanulmánya is, melyben rávilágítanak, hogy utazásaik során a Z generációnak kiemelten fontos szempont a

megfizethetőség, a költséghatékonyság a szállás és a desztináció szolgáltatásai esetében (Robinson – Schänzel, 2019).

A válaszokból kiviláglik, hogy az interjúalanyoknak hasonló az utazási stílusa. Alapvetően mindegyikük számára fontos, hogy meglegyen egy keretrendszer, többek között, hogy le legyen foglalva a szállás, meg legyen szervezve az oda-és visszaút, vagy hogy minden napra le legyen foglalva egy biztos program, hogy ne „csússzon el” az utazás. Ezen belül azonban szeretnek spontánabbak maradni, nem túlszervezni az egyes napokra jutó tevékenységeket, meghallgatni a helyiek ajánlásait is. *Szeretem, ha fixen megvan, hogy miket szeretnék megnézni, de nem kell, hogy percről percre be legyen osztva az időm*” (2. interjúalany). *„Elég az, ha tudom, hogy helyileg hol leszek, a programokat közben találom ki, inkább csak magamba szívom a hangulatot, és úgy mondok lokálnak érzem magam azzal, hogy csak megyek, és nem az érdekel elsősorban, hogy az adott templom hány éves”* (5. interjúalany). *„Szeretek elveszni egy-egy helyen és csak sétálni”* (6. interjúalany). A megkérdezettek kiemelték, hogy azért sem kedvelik a nagyon szoros időbeosztást, mert hiába van minden előre eltervezve, lehetséges, hogy aznap mégsem az adott programhoz van kedvük, az ütemtervhez való túlzott ragaszkodással pedig megkockáztatják, hogy negatív élményben lesz részük. Továbbá, ahogy egyikük kiemeli, érdemes időt szánni arra, hogy egy-egy élmény *„leüledjen és végig lehessen azt gondolni”* (7. interjúalany). Robinson és Schänzel eredményei szintén rámutatnak, hogy a rugalmas utazástervezés tipikus magatartásnak tekinthető a Z generáció körében (Robinson – Schänzel, 2019).

A megkérdezettek az önkénteskedés ideje alatt többször is szerveztek maguknak úgynevezett „solo tripeket”, amely elmondásuk szerint nagyon pozitív élmény volt, hiszen a saját tempójukban tudtak mindent megtekinteni, többen pedig előtte nem mertek ilyen jellegű utazásokra vállalkozni. Bár ezek is lehetnek nagyon jó élmények, hiszen például a hostelekben gyakran lehet találkozni más, nyitott és barátságos turistákkal, mindegyikük jobban szeret inkább kisebb baráti társasággal, esetleg hasonló utazási stílusú családtaggal utazni, hiszen, mint rámutatnak, így mindig van kivel megosztani az élményt.

Érdekes volt megfigyelni, hogy a megkérdezetteknél az utazás preferált időtartama szoros kapcsolatban áll azzal, hogy mára mindegyikük aktív utazónak vallja magát. Kiemelik, hogy habár egyikük sem szereti, ha rohanással telik egy-egy utazás, a pihenős utakat sem kedvelik, így többen említették például, hogy ha el is mennek egy adott desztinációba, szeretnek onnan csillagtúra-szerűen több környékbeli helyszínt is meglátogatni. *„Túl sok mindent kell ahhoz látnom, hogy ennyi időt töltssek el egy helyen”* (2. interjúalany). Bár ez is nagymértékben függ

az áraktól, és hogy hová, milyen céllal érkeznek, úgy gondolják, ha *„az ember már egyszer rászánja a pénzt, akkor legalább 4-5 napra utazzon, hogy rendesen legyen idő mindenre”* (7. interjúalany). *„Mindig lehet többet látni, de az sem jó, ha rohanásban telik az egész”* (1. interjúalany)

Amennyiben egy adott helyszínre való visszatérésről beszélünk, többségüknek az adott kultúra, a vendégszeretet, a hely hangulata, illetve a nosztalgia érzése az elsődleges motivációk, valamint az, hogy hiába jártak már előtte a desztinációban, mindig találnak valami új felfedeznivalót. *„Az újat és a régit is ugyanúgy keresem”* (5. interjúalany). Említették továbbá, hogy szívesen visszatérnének, hogy másoknak is megmutassák az adott helyet, ahogy egyikük fogalmaz: *„[...] szeretném, hogy mások is átéljék az élményt”* (7. interjúalany)

A legtöbben az önkéntes program helyszínére is szívesen visszatérnének, de már csak szabadidős turistaként, nem másik önkéntes program vagy hosszabb távú munka keretében. Az önkéntes, illetve szabadidős célú utazásokkal összefüggő motivációkat tekintve mindegyikük alapvető különbségként említette, hogy az önkéntesség célja a közösség keresése, az abba való bevonódás, valamint, hogy *„valami nyomot hagyjak vagy nyomot hagyjanak bennem”* (2. interjúalany). Kiemelik, hogy ez attól is függ, hogy milyen hosszú távú önkéntességről beszélünk, mert egy rövid önkéntesség inkább egy hosszú nyaralásként értelmezhető, ahol ugyan vannak kötelezettségek, de nem hasonlítható egy hosszabb időtartamú önkéntes programhoz. Megemlítik, hogy habár egy világkörüli szabadidős utazás is sok időt ölel fel, *„a hosszabb körutazásoknál ugyanazokat a skilleket kell használni, az önkéntesség során viszont folyamatosan formálsz magadat és a környezet is formál téged”* (4. interjúalany). Fontos alapvető különbségként említették továbbá, hogy a szabadidős utazásnál inkább átutazóként, *„bevételi forrásként”* tekintenek rád, és *„inkább elviszel magaddal valamit (azonkívül, hogy pénzt viszel oda), nem annyira integrálódasz”* (7. interjúalany).

4.5. AZ ÖNKÉNTES PROGRAMOK ÉRTÉKELÉSE

Arra a kérdésre, hogy terveznek-e a megkérdezettek a jövőben is önkéntes programokban való részvétel, megoszlottak a válaszok. Egyesek szívesen utaznának megint, egy interjúalanynak már egészen konkrét elképzelései vannak a célországot illetően, amelyben jelentős szerepet játszanak annak turisztikai adottságai is, míg más elsődleges célnak tűzte ki felsőfokú tanulmányai befejezését és utána utazna. Többségük jelenleg nem rendelkezik ezirányú tervekkel, ha utazna is, akkor inkább tanulmányi vagy munkavállalási céllal, vagy ha önkéntes program keretében is, nem feltétlenül menne megint fél-egy évre. A tevékenységet illetően legtöbben a szociális szférában maradnának, vagy a tanulmányaikhoz kötődően vállalnának

valamilyen munkát. Az Európai Szolidaritási Testület, amely ernyőszervezet alatt a megkérdezettek többsége utazott, egyszer biztosítja a lehetőséget hosszú távú önkéntes programban való részvételre, így ezek az interjúalanyok nem is utazhatnak már ugyanezzel a szervezettel, azonban egyeseknek már vannak elképzeléseik, hogy melyik szervezetet választanák a jövőben.

Kíváncsi voltam arra, hogy visszatekintve mit gondolnak a résztvevők, melyek azok a tényezők, szempontok, amelyek figyelembevétele fontos, akár elengedhetetlen egy jól megszervezett önkéntes programhoz. A válaszok ez esetben teljesen egybehangzóak voltak. A leggyakrabban a transzparens kommunikációt, a hitelességet és a megbízható háttértámogatást említették, ugyanis két válaszadó kivételével mindegyikük úgy érezte, hogy ezek kevésbé voltak jelen a programjuk során, akár annak tekintetében, hogy nem kaptak megfelelő előzetes tájékoztatást az elvégzendő feladatokról, a helyszínen tudták meg, hogy a többi önkéntes később érkezik, így egy hónapig egyedül lesznek külföldiként a munkahelyen, vagy a megkötött szerződés ellenére se a küldő, se a fogadó szervezet nem biztosított nyelvkurzust a résztvevőknek a fogadó ország nyelvéből. Szintén többen említették, hogy ugyan a program részeként ki volt jelölve melléjük egy külsős mentor (aki nem volt tagja a fogadó szervezetnek), mégis sokszor nehéz volt őt elérni, nem minden esetben tudtak hozzá fordulni a problémákkal, miközben a küldő szervezet részéről sem érkezett olyan mértékű támogatás, amely számukra viszont bizonyos helyzetekben fontos lett volna.

Molnár (2022) rámutat, hogy hosszabb távú önkéntesség esetén több esélyük van a résztvevőknek szorosabb kapcsolatot kialakítani a helyi közösséggel. Ezt alapul véve rákérdeztem az önkénteseknél, hogy véleményük szerint valóban a program hosszától függ-e, hogy mennyire érezhető annak hatása. Alapvetően mindegyikük egyetértett ezzel, hiszen maguknak is szükségük volt 2-3 hónapra, hogy igazán beilleszkedjenek az adott közösségbe és kialakítsák ott saját életvitelüket, ezután tudtak magukból többet adni a közösség számára is. A körülbelül fél évre kiutazók úgy fogalmaztak, számukra ideális volt ez az időtartam több szempontból is, míg az egy éves programban résztvevők ezt hosszúnak érezték, legközelebb inkább rövidebb időre mennének. Egyesek azt is hozzátették, hogy ha nyitottan érkezünk az ottaniak közé és érzik rajtunk, hogy valóban segíteni akarunk, annak a hatása már néhány hét múlva is érezhető.

Az interjúk lezárásaként arra voltam kíváncsi, hogy a résztvevők hogyan látják és értékelik az önkéntes programok népszerűségét. Mindegyikük úgy gondolta, hogy összességében valóban érzékelni lehet, hogy a Z generáció tagjai egyre szívesebben vesznek részt ilyen projektekben.

„Kitágul a világ és mindenki szeretne egy kicsit többet látni” (2. interjúalany) Rámutattak, hogy egyre több forrásból lehet tájékozódni ezekről a lehetőségekről, nem hagyható figyelmen kívül a közösségi média szerepe sem. Úgy gondolják, hogy egy ilyen program tökéletes opció arra, hogy a résztvevők egy kicsit kikerülve az oktatási rendszer keretei közül valós tapasztalatokat szerezzenek, önállóbbá, függetlenebbé váljanak, és átgondolják, hogy mihez szeretnék kezdeni a jövőben. *„Tök jó lehetőség, hogy magadat is megismerd új helyzetekben, és ha van elég bátorságod hozzá, akkor hatalmas input” (5. interjúalany).* Hozzáteszik, hogy Magyarországon még nincs ennek akkora kultúrája, mint a nyugati országokban. Véleményük szerint mindenkinek azt a felfogást kellene erősíteni, hogy egy ilyen program nem az iskolától vagy a munkavállalástól vesz el időt, hanem épphogy olyan tapasztalatokat szerezhethet vele az ember, amely formálja a résztvevők személyiségét, és akár a későbbiekben a munkaerőpiacon is kamatoztatható, *„tapasztalatot pedig úgy szerzel, ha mész és csinálod és új dolgokat próbálsz ki” (5. interjúalany).*

Úgy gondolják, hogy az önkéntesség több szempontból is formálja a turizmust. A célcsoportot figyelembe véve rámutatnak, hogy az önkéntes programok résztvevői nem a luxushotelekkel és fine-dining éttermekkel szólíthatók meg, hanem minél költséghatékonyabb módjait keresik az utazásnak. Ugyanakkor mindegyikük úgy véli, hogy a tény, hogy a résztvevők ilyenkor huzamosabb ideig egy adott desztinációban élnek, megtanítja őket arra is, hogy nem mindig kizárólag a fő turisztikai attrakciók jelenthetnek élményt, hanem sokszor éppen az, ha arra törekszünk, hogy magunkba szívjuk a hely hangulatát, a kevésbé ismert és nem a turisták tömegei által elárasztott vonzerőket tekintjük meg, nyitottak legyünk és megpróbáljunk kapcsolódni a helyiekkel. Ehhez kapcsolódóan többször felmerült a „kulturális csere” fogalma, hiszen az önkéntesség nyitottabbá teszi nem csak a résztvevőt a desztináció kultúrája iránt, de ideális esetben a helyieket is a más országból érkezők iránt. Egyikük továbbá azt is kiemelte, hogy magának a turizmus változásai is hatással vannak az önkéntes programok népszerűségére, továbbá felmerült, hogy azután, hogy az ember hosszabb időt élt külföldön, a saját országára, városára is elkezd kicsit turista szemmel tekinteni, és keresni azokat az attrakciókat, amiket addig nem ismert.

5. ÖSSZEGZÉS

Az utazási és az önkéntes programokban való részvételi motivációkat tekintve egyértelmű párhuzam mutatkozott az interjúk eredményei és a szakirodalomban olvasottak között, ezen belül is kiemelve Clary (1998) csoportosítását (3. táblázat). Elmondható, hogy a közösséghez való kötődés az önkéntes programban való részvételt követően egyre lényegesebb motivációs tényezőként jelenik meg, akár új desztináció meglátogatásáról, akár egy már ismert desztinációba való visszatérésről beszélünk. Ez alátámasztja Lee és Zhang (2019), Conran (2011), Han et al. (2020), illetve Kim et al. (2022) kutatási eredményeit, valamint részben választ ad a második kutatási alkérdésre, melynek segítségével az az önkéntes programok hatását vizsgáltam a későbbi desztinációválasztásra. Amint azt a kutatásban résztvevők is kiemelték, a helyi kultúra megismerésének szándéka és a hitelesség mindkét fél részéről fontos szerepet játszik a beilleszkedésben, hiszen elősegíti a kölcsönös bizalom kialakítását, illetve a kulturális cserét, amint ezt Woosnam et al. (2015), valamint Yashima (2010) is kiemeli. A nemzetközi önkéntesség pozitív hozadékaként valóban kiemelendő tehát a kultúrák közötti diverzitás és a kölcsönös elfogadás erősödése. Fontos megjegyezni, hogy habár minden vizsgált programnál bizonyos szinten eltért a helyi közösség projektekbe való bevonásának mértéke, azonban már több éve működő tevékenységekről van szó, amelyekbe a megkérdezettek bekapcsolódtak, így legtöbbször a már kialakult normákhoz kellett alkalmazkodniuk. A harmadik kutatási alkérdésben azt vizsgáltam, hogy a nemzetközi önkénteskedés hatására kialakult-e a résztvevőkben tartósabb elköteleződés a hosszabb távú vagy általánosságban a külföldi önkénteskedés iránt. Stoehr et al. (2023) eredményeivel ellentétben a kutatás rámutatott, hogy a résztvevőknél ez nem alakult ki, a jövőben inkább rövidebb távra utaznának, amennyiben önkéntességről van szó, és inkább a tanulmányaikhoz kapcsolódó programokban vennének részt. Sokkal nyitottabbak lettek azonban más kultúrákra, többet szeretnének utazni a jövőben. Ezenfelül sokkal inkább keresik a kalandokat és kihívásokat, illetve inkább vallják magukat aktív turistának, többen annak ellenére, hogy korábban nem így tekintettek magukra. Mindezek szerepet játszanak a desztináció kiválasztásának folyamatában is, amely kiegészíti a második kutatási alkérdésre adott választ. A legtöbb megkérdezettnek egyik fő motivációja az önkéntes programban való részvételre az eszkapizmus, a hétköznapiakból való kilépés volt, ehhez kapcsolódó pozitív hatásként könyvelhető el, hogy az önkénteskedés hozzájárult önmaguk megismeréséhez, ezáltal pedig a jövőjükre vonatkozó fontos döntések meghozatalához. Fejlődött a kezdeményezőkézségük, továbbá megtanultak kezelni különböző, gyakran addig ismeretlen helyzeteket. Mindezek szolgálnak válaszul az első

kutatási kérdésre, amely azt volt hivatott feltárni, hogy a résztvevők hogyan tudják a nemzetközi önkéntes programban szerzett tapasztalatokat a későbbiekben hasznosítani.

A kutatás során a külföldi önkénteskedés egyre népszerűbbé válásának ellenére mind a küldő, mind a fogadó szervezetek vonatkozásában azonosításra kerültek hiányosságok. A megkérdezettek itt főként két okot említettek: vagy a munkaerőhiány jelent nehézséget az adott szervezetnél, vagy az adott program viszonylag új, ezért még nem sikerült szervezeti szinten kialakítani a megfelelő munkafelosztást, megszervezni a projektek egyes folyamatait. Több interjúalany szerint a kiutazás előtti felkészítés és a program lezárása is több szempontból hiányos volt, pedig bizonyos információk átadása és a gyorsabb kommunikáció segítséget jelentettek volna a kezdeti és a külföldön töltött idő alatt felmerülő nehézségek leküzdésében. A probléma kiküszöbölésének céljából fontos lenne minden önkéntes programnál állandó gyakorlattá tenni a felkészítő és lezáró alkalmak, szemináriumok szervezését, a külföldön tartózkodó önkéntesek számára pedig egy mentor biztosítását, akihez minden esetben fordulhatnak az esetleges nehézségek, illetve bármilyen kérdés felmerülése esetén. Jó gyakorlatnak bizonyult a reflexiós „munkafüzet” is, amelyet a hazatérés után kapnak meg az önkéntesek, és amely segíti a kinti élményekre, tapasztalatokra való visszatekintést, ezek értékelését, feldolgozását. Továbbá lényeges, hogy a szervezetek nagyobb hangsúlyt fektessenek az utókommunikációra, valamint az önkéntesektől érkező visszajelzésekre, és ezek alapján próbálják fejleszteni az egyes projekteket, illetve a szervezési folyamatot.

Bár a fogadó ország felfedezése minden résztvevő számára magától értetődő volt, és az úgynevezett „solo tripeken” kívül többeknek egy-egy helyi lakos is segítségére volt ebben, turisztikai szempontból hasznosnak bizonyulhat, ha akár a fogadó, akár a küldő szervezet utazási és szálláskeresési ajánlásokkal, tanácsokkal látná el az önkénteseket, esetleg, mivel nem magas költségű turistákról beszélünk, összegyűjtenék számukra a kedvezményrel látogatható helyeket, ezzel is erősítve a visszatérési hajlandóságot. Ennek potenciális csatornája lehetne akár egy applikáció, egy kifejezetten erre a célra létrehozott weboldal, vagy a már meglévő weboldalon egy külön menüpontot is lehetne szentelni ezeknek az információknak a megosztására. Ezenfelül nem szabad elhanyagolnunk a közösségi média szerepét sem, hiszen ezeken a csatornákon keresztül a szervezetek vagy önkéntes programok rendszeresen közzé tudnának tenni különböző tartalmakat, képeket, illetve a korábbi résztvevők személyes beszámolóit is.

Az interjúk során többször felmerült a nyelvi akadályok leküzdésének nehézsége, illetve, hogy az integrálódási folyamatban talán az idegennyelv-használat fejlődése volt a legsarkalatosabb pont. Ennek ellenére néhány interjúalánynál említette, hogy sem a küldő, sem a fogadó szervezet részéről nem tartalmazott a program nyelvkurzust, ez pedig főként azok esetében okozott problémát, akiknek a második, vagy akár harmadik idegen nyelvüket kellett a mindennapok során alkalmazniuk, amelyet azonban előtte kevesebbet használtak. Ebből kifolyólag javaslatként fogalmaznám meg, hogy amennyiben bármely szervezetnek lehetősége van erre, a külföldi tartózkodás során végig biztosítson a résztvevőknek fakultatív nyelvkurzust. Ennek egyik módja, ha a kurzus online videók és tesztek formájában elvégezhető, de ennél is előnyösebb, ha van kapacitás személyes csoportos- vagy magánórák szervezésére.

Kutatási limitációként szükséges megemlíteni, hogy a kvalitatív kutatási módszerből adódóan alacsony számú interjúalany vett részt a vizsgálatban, hiszen ez nem ad egy teljesen átlátható képet a Z generáció nemzetközi önkéntes tevékenységéről. Bár itt a cél a téma egyes kérdéseinek mélyebb feltárása és nem egy nagy minta elérése számszerű adatok kinyerésének céljából, a jövőben érdemes lehet a nemzetközi önkéntes programok és a turizmus kapcsolatát, egymásra gyakorolt hatását kvantitatív oldalról is megvizsgálni. A kutatás kiterjeszthető volna rövidtávú önkéntes projektekre is, így például akár nemzetközi sport-vagy művészeti rendezvényekre.

További kutatási korlátként jelent meg, hogy mivel a kutatásban résztvevőkkel a hólabda-módszer segítségével kerültem kapcsolatba, több megkérdezett ugyanabban a nemzetközi programban vett részt. A jövőben tehát célszerű lehet több különböző programból egy-egy képviselőt bevonni a kutatásba, esetleg egy adott programra mélyebben fókuszálni. Jelen kutatás ugyanakkor segítséget jelenthet abban, hogy megértsük, milyen tényezők elengedhetetlenek egy jól megszervezett önkéntes programhoz, amely maradandó élményeket, tapasztalatokat biztosít a résztvevőknek, ezek a visszajelzések pedig segítségül szolgálhatnak a programok szervezőinek a fejlesztendő területek feltérképezésében; valamint segíthet a turisztikai szakembereknek feltárni a nemzetközi önkéntességnek, mint alternatív és niche turisztikai formának a folyamatait, hatásait, illetve, hogy mindezek hogyan jelennek meg az egyéni utazási döntésekben és miként illeszkednek a turizmus rendszerébe.

6. HIVATKOZÁSJEGYZÉK

1. An, S., Jiang, L., Woosnam, K. M., & Eck T. (2022). Volunteer tourists' revisit intentions explained through emotional solidarity and on-site experience. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 53, 70-80.
2. Bajrami, D. D., Cimbalevic, M., Syromiatnikova, Y. A., Petrovic, M. D. & Gajic, T. (2023). Feeling ready to volunteer after COVID-19? The role of psychological capital and mental health in predicting intention to continue doing volunteer tourism activities. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 54, 500-512.
3. Balog, P., Gonda, T., Raffay, Z. (2018). *Turistacsalogató- Ökoturisztikai Kézikönyv vidéki kézműves vállalkozóknak és turisztikai szereplőknek*. Visegrad Fund.
4. Bénabou, R., & Tirole, J. (2010). Individual and corporate social responsibility. *Economica*, 77(305), 1–19.
5. Boluk, K., Kline, C. & Stroobach, A. (2017). Exploring the expectations and satisfaction derived from volunteer tourism experiences. *Tourism and Hospitality Research*, 17(3), 272-285.
6. Buda, A. (2019). Generációk, társadalmi csoportok a 21. században. *Magyar Tudomány*, 180(1), 120-129.
7. Buffa, F. (2015). Young Tourists and Sustainability. Profiles, Attitudes, and Implications for Destination Strategies. *Sustainability*, 7, 14042–14062.
8. Caissie, L. T., & Halpenny, E. A. (2003). Volunteering for nature: Motivations for participating in a biodiversity conservation volunteer program. *World Leisure Journal*, 45(2), 38–50.
9. Chen, N., & Funk, D. C. (2010). Exploring destination image, experience and revisit intention: A comparison of sport and non-sport tourist perceptions. *Journal of Sport & Tourism*, 15(3), 239–259.
10. Cho, H. (2021). How nostalgia forges place attachment and revisit intention: a moderated mediation model. *Marketing Intelligence & Planning*, 39(6), 856-870.
11. Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Stukas, A. A. & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1516-30.
12. Clary, E. G., & Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer theoretical and practical considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8(5), 156–159.

13. Compion, S., Meijs, L., Cnaan, R. A., Krasnopolskaya, I., von Schnurbein, G. & Abu-Rumman, S. (2022): Repeat and non-returning volunteers: The promise of episodic events for volunteer recruitment and retention. *Voluntas*, 33, 472–482.
14. Conran, M. (2011). They really love me!: Intimacy in volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1454–1473.
15. Cziike, K. & Kuti, É. (2006). Önkéntesség, jótékonyság, társadalmi integráció. Non-profit kutatások sorozat. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány.
16. Dania, T., Chládková, H., Duda, J., Kozisek, R. & Hrdlicková, A. (2023). The motivation of generation Z: A prototype of the Mendel University student. *The International Journal of Management Education*, 21(3), p. 1.
17. Dann, G. M. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184–194.
18. Dann, G. M. (1981). Tourist motivation an appraisal. *Annals of Tourism Research*, 8(2), 187–219.
19. Dwyer, L., Edwards, D., Mistilis, N., Roman, C. & Scott, N. (2009). Destination and enterprise management for a tourism future. *Tourism Management*, 30, 63-74.
20. Európai Szolidaritási Testület (2021): 2021-2027 Stratégiai dokumentum. A közösség ereje.
21. Guttentag, D. (2011). Volunteer tourism: As good as it seems? *Tourism Recreation Research*, 36(1), 69–74.
22. Han, H., Lee, S., & Hyun, S. S. (2020). Tourism and altruistic intention: Volunteer tourism development and self-interested value. *Sustainability*, 12(5), 2152.
23. Higgins-Desbiolles, F. (2008). Justice Tourism and Alternative Globalisation. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(3), 345-364.
24. Hustinx, L. (2001). Individualism and new styles of youth volunteering: An empirical exploration. *Voluntary Action*, 3(2), 47–55.
25. Kang, M., & Gretzel, U. (2012). Effects of podcast tours on tourist experiences in a national park. *Tourism Management*, 33, 440-455.
26. Khetagurova, V., Kryukova, E., Maloletko, A., Kaurova, O., Mosalev, A., Mukhomorova, I. & Egorova, E. (2018). Volunteer Tourism As A Variety Of Responsible Tourism. In: *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science - 17th Theoretical And Practical Conference Opportunities For Development Of Regional Studies Of Siberia And Neighbouring Areas*. 204(1), 12-15.

27. Kim, M., Kim, H. & Kim, D. (2022). Volunteers of mega-events as co-creators of host destinations: Volunteers' experience, value and satisfaction toward host destination. *Tourism Management Perspectives*, 44, 101044
28. Kovács, Gy. (2020). A posztmodern turizmus fenntarthatóságának kérdései, a társadalmi felelősségvállalás vizsgálata a szálloda-és vendéglátóipar területén. *Disszertáció. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola*
29. Kotler, P.; Lee, N.R. (2009). *Up and Out of Poverty: The Social Marketing Solution*. Pearson Education: Upper Saddle River, NJ, USA
30. Kozma, T. A. & Szaniszló, V. (2021). A fiatalok mobilitása, a külföldi önkéntességre való hajlandóság magyarországi viszonylatban. In: *Hantos Periodika. „Fiatalodó és megújuló egyetem–innovatív tudásváros–a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése”*, Különszám, 175-187.
31. Lee, H.Y. & Zhang, J.J. (2019). Rethinking sustainability in volunteer tourism. *Current Issues in Tourism*, 23(14), 1820-1832.
32. Lyons, K.D.; Wearing, S. (2008). Volunteer tourism as alternative tourism: Journeys beyond otherness. In: *Lyons, K.D., Wearing, S. (szerk.). Journeys of Discovery in Volunteer Tourism*, CABI: Cambridge, UK, 3–11.
33. Manosuthi, N., Lee, J. S., & Han, H. (2020): Predicting the revisit intention of volunteer tourists using the merged model between the theory of planned behavior and norm activation model. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37(4), 510-532.
34. McCrindle, M., & Wolfinger, E. (2009). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. Sydney: University of New South Wales Press.
35. McGehee, N. G., & Santos, C. A. (2005). Social change, discourse and volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 760–779.
36. Michalkó, G. (2016). *Turizmológia*. Budapest, Akadémiai Kiadó
37. Mitev A. Z. (2019). *Kutatásmódszertan a turizmusban*. Akadémiai Kiadó.
38. Molnár, Z. (2022). Humanitárius fejlesztés vagy kulturális imperializmus? *Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok - Gazdálkodás-és Szervezéstudományi folyóirat*, (1), 99-130.
39. Nagy, S., Hajdú, N., & Polonkai, Á. (2021). Az egyetemisták önkénteskedéssel kapcsolatos motivációi. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18. (Különszám), 147-155.

40. Olsen, L. M., Vogt, C. & Andereck, K. (2018). Sustaining the common good: tourism professional motives to volunteer for the tourism industry. *Tourism Recreation Research*, 43(1), 68-81.
41. Pangaribuan, C. H., Manurung, A. H., Saroso, H., & Rusmanto, T. (2021). The influence of risk perception on destination attachment and voluntourism behavior: Empirical evidence from Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(3), 1287-1293.
42. Perpék, É. (2022). Az egyszeri önkéntes: Egy nemzetközi kutatás eredményei. *Önkéntes Szemle*, 2(4), 125-129.
43. Pompurová, K., Marčeková, R., Šebová, L., Sokolová, J. & Žofaj, M. (2018). Volunteer tourism as a sustainable form of tourism—The case of organized events. *Sustainability*, 10 (5), 14-68.
44. Raymond, E. M., & Hall, C. M. (2008). The development of cross-cultural (mis) understanding through volunteer tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 530–543.
45. Rehberg, W. (2005). Altruistic Individualists: Motivations for International Volunteering Among Young Adults in Switzerland. *Voluntas*, 16, 109–122.
46. Robinson, V. M., Schänzel, H. A. (2019). A tourism inflex: Generation Z travel experiences. *Journal of Tourism Futures*, 5(2), 127-141.
47. Schech, S., & Mundkur, A. (2017). Volunteer Perspectives on the Impacts of International Development Volunteering In: *Cosmopolitan Development: The Impacts of International Volunteering Project Findings Part 3*. Flinders University.
48. Sherraden, M. S., Stringham, J., Sow, S. C., & McBride, A. M. (2006). The forms and structure of international voluntary service. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 17(2), 156–173.
49. Sherraden, M. S., Lough, B., & McBride, A. M. (2008). Effects of international volunteering and service: Individual and institutional predictors. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 19(4), 395-421.
50. Silló, Á. (2016). The Development of Volunteering in Post-Communist Societies. A Review. *Acta Universitatis Sapientiae-Social Analysis*, 6(1), 93-110.
51. Stamboulis, Y., & Skayannis, P. (2003). Innovation strategies and technology for experienced-based tourism. *Tourism Management*, 24(1), 35-43.
52. Stoehr, J. R., Narainsai K. R., Mikhail, S., Naidu, P., Yao, C. A., Magee III, W. P. & Gosain, A. K. (2023). The personal impact of involvement in international global health

- outreach: A national survey of former Operation Smile student volunteers. *Journal of Pediatric Surgery*.
53. Szenyéri, V., Michalkó, G. & Fotiadis, A. (2019). A FINA Világbajnokság (2017) önkénteseinek szerepe Budapest sportturizmusában. *Földrajzi Közlemények*, 143(1), 12-23.
 54. Taplin, J., Dredge, D. & Scherrer, P. (2014). Monitoring and Evaluation of Volunteer Tourism: A Review and Analytical Framework. *Journal of Sustainable Tourism*. 22, 874–897.
 55. Vajkai, É., Zsóka, Á. (2020). Brand avoidance behaviour of Gen Z towards fast fashion brands. *Vezetéstudomány*, 51, p. 42.
 56. Wearing, S. (2001). *Volunteer tourism: Experiences that make a difference*. Cambridge: Cabi Press
 57. Wearing, S., McGehee, N. G. (2013). *International Volunteer Tourism. Intergrating Travellers and Communities*; CABI: Oxford, UK
 58. Woosnam, K. M., Dudensing, R. M., & Walker, J. R. (2015). How does emotional solidarity factor into visitor spending among birders in the Lower Rio Grande Valley of Texas? *Journal of Travel Research*, 54(5), 645–658.
 59. Yashima, T. (2010). The effects of international volunteer work experiences on intercultural competence of Japanese youth. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 268-282.
 60. Zahra, A., McGehee, N. G. (2013). Volunteer Tourism: A host community capital perspective. *Annals of Tourism Research*; 42, 22-45.
 61. Zhang, H., Fu, X., Cai, L. A., & Lu, L. (2014). Destination image and tourist loyalty: A meta-analysis. *Tourism Management*, 40, 213-223.
 62. Zhang, H., Wu, Y. & Buhalis, D. (2018). A model of perceived image, memorable tourism experiences and revisit intention. *Journal of Destination Marketing & Management*, 8, 326-336.

Internetes források:

1. Expedia Group Media Solutions (2017). U.S. Millennial Travelers are Relaxed, Romantic and Embrace #YOLO. Data on U.S. Travel Shopping Habits Across Generations <https://advertising.expedia.com/about/press-releases/u-s-millennial-travelers-are-relaxed-romantic-and-embrace-yolo/> Letöltve: 2024. 03. 26.

2. Goodwin, H. (2014). Cape Town Declaration on Responsible Tourism. Responsible Tourism Partnership honlapja. <https://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/> Letöltve: 2023. 04. 08.
3. International Labour Organization (2022): Statistics on Volunteer Work <https://ilostat ilo.org/topics/volunteer-work/> Letöltve: 2023. 04. 08.
4. Központi Statisztikai Hivatal (2016). <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentes.pdf> Letöltve: 2023. 04. 08.
5. Központi Statisztikai Hivatal (2020). Önkéntes munkát végzők. 2.10. táblázat <https://www.ksh.hu/ffi/2-10.html> Letöltve: 2023. 04. 08.
6. United Nations Volunteers (UNV) programme (2021). 2022 State of the World's Volunteerism Report. Building equal and inclusive societies https://reliefweb.int/report/world/2022-state-world-s-volunteerism-report-building-equal-and-inclusive-societies-enarruzh?gclid=CjwKCAjw5dqqBhBNEiwA7PryaPZj3dXCeKS0lozJDNR2qphuZ1qA6azwtCRDWNMvyfqTqlDthH0eFBoCz4MQAvD_BwE, <https://www.unv.org/> Letöltve: 2023. 04. 08.

7. MELLÉKLET

A mélyinterjúk során alkalmazott interjúfónál:

Bemutakozás:

1. Hány éves vagy?
2. Milyen végzettséged van/ hol és mit tanulsz jelenleg?

Utazási döntés:

3. Miért döntöttél úgy, hogy részt veszel egy nemzetközi önkéntes programban? Milyen tényezők motiváltak?
4. Önkénteskedtél már korábban is?
 - a. *Belföldön vagy külföldön (melyik országban)?*
 - b. *Milyen jellegű munkát végeztél korábban?*
 - c. *Közrejátszott ez a tapasztalat abban, hogy jelentkezz egy nemzetközi önkéntes programra?*
5. Mi alapján választottad az adott országot a nemzetközi önkéntes program(ok) keretében?
6. Melyik szervezete(ke)n keresztül utaztál külföldre önkénteskedés céljából? Milyen szempontok alapján választottad az adott szervezete(ke)t?
7. A célország alapján választottad az önkéntes tevékenységet vagy éppen fordítva?
8. Mennyi időt töltöttél külföldön önkénteskedés céljából? (Mely hónapokban, mettől meddig?)
9. Milyen jellegű önkéntes munkát végeztél (pl. nyelvoktatás, egészségügy)?

Utazási magatartás:

10. Milyen elvárásaid, előzetes elképzeléseid voltak a célországot és az önkéntes tevékenységet illetően az utazás előtt? Ezek hogyan változtak az ott töltött idő alatt?
11. Hogyan, mennyi idő elteltével sikerült alkalmazkodni a helyi körülményekhez, közelebb kerülni a helyi közösséghez?
 - a. *Mit gondolsz, milyen készségekre volt a leginkább szükség ebben a folyamatban?*
 - b. *Milyennek érezted a fogadtatást a helyiek részéről?*
 - c. *Változtatott-e az ott töltött idő a nehéz helyzetekhez való hozzáállásodon?*
 - d. *Miben érezted leginkább a változást (személyiségfejlődés, soft skillek, hard skillek)a külföldi önkéntes tartózkodásod alatt?*

- e. *Milyen pozitív változásokat sikerült elérni az adott projekt keretében a desztinációban, a helyi közösség életében?*
- f. *Mennyiben vonta bele a program a helyieket az adott projekt tervezésébe és kivitelezésébe? Hogyan lehetett volna a helyi lakosságot intenzívebben bevonni?*
- g. *Kérlek, mondd el, mit tartasz az önkéntes utad kapcsán a személyes sikereidnek/kudarcaidnak!*

Hatások:

12. Mit gondolsz, mennyiben befolyásolták/befolyásolják majd a külföldi önkéntesség során szerzett élményeid az azt követő szabadidős utazásaidat?
13. Mely szempontok váltak fontosabbá/ kevésbé fontossá váltak az utazástervezés során a számodra?
 - a. Szempontok:
 - i. *Desztinációválasztás*
 - ii. *Utazásszervezés*
 - iii. *Utazás módja (egyedül-többedmagaddal)*
 - iv. *Közlekedés módja*
 - v. *Utazás időtartama*
14. Mi jelentette számodra a turisztikai élményt az önkéntes programban való részvétel előtt? Ez hogyan változott a programban való részvétel után?
15. Hogyan változtak az utazási motivációid az önkéntes programban való részvétel hatására? (pl. közösségbe való bevonódás, szerzett élmények, kalandok-kihívások keresése)
 - a. *Mennyiben térnek el ezek, amennyiben önkéntes célú, ill. szabadidős utazásról van szó?*
 - b. *Melyek az elsődleges motivációid, amennyiben egy adott desztinációba való visszatérésről van szó?*
 - i. *Tervezed-e a visszatérést/visszatértél-e turistaként az önkéntes program helyszínére? Ha igen, miért, ha nem, miért nem?*
16. A program során szerzett tapasztalatok alapján részt vennél-e később is hasonló projektekből, önkéntes tevékenységekben?

- a. *Melyik országot és milyen jellemzői miatt választanád következő úticélnak? Mennyiben játszanak számodra szerepet a turisztikai programok a helyszín kiválasztásában?*
 - b. *Milyen jellegű tevékenységet végeznél?*
 - c. *Utaznál-e ugyanazzal a nemzetközi szervezettel? Kérlek, indokold válaszod! Melyik szervezetet választanád az elkövetkezőkben?*
 - d. *Amennyiben az önkéntes projektnek/kiutaztató szervezetnek van utókommunikációs programja: Te részt vállaltál te ebben? Szerinted miért fontos/nem fontos erre hangsúlyt fektetni?*
17. Melyek azok a szempontok, amelyek szerinted elengedhetetlenek egy jól megszervezett önkéntes programhoz (a résztvevő, a fogadó közösség, és a kiutaztató szervezet részéről)?
18. Több szakirodalmi forrás is rámutat, hogy minél hosszabb egy önkéntes program, hatása annál pozitívabb és tartósabb (mind a résztvevőre, mind a közösségre nézve). Mi a véleményed és tapasztalatod erről?
19. Véleményed szerint miért válnak egyre népszerűbbé a nemzetközi önkéntes programok? Te milyen hatásokat figyeltél meg, ez minek köszönhető?
- a. *Mit gondolsz, milyen hatása lehet ennek a jelenségnek a turizmusra a jövőben?*